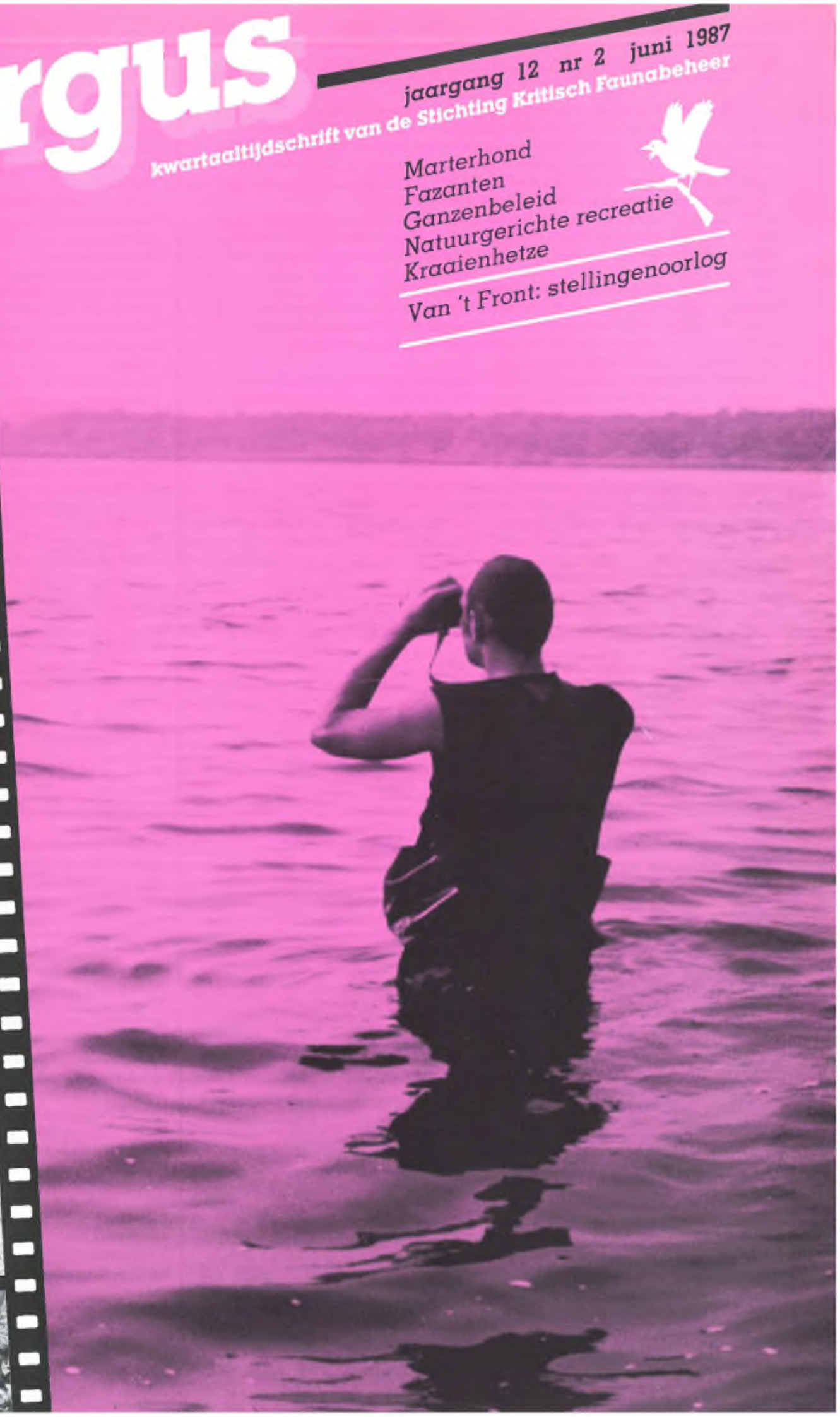

argus

jaargang 12 nr 2 juni 1987
kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

Marterhond
Fazanten
Ganzenbeleid
Natuurgerichte recreatie
Kraaienhetze

Van 't Front: stellingenoorlog

Inhoud Argus 1987/2

W.L. Jansen; De merkwaardige taakopvatting van onze Braks. 3

Opnieuw werd minister Braks door de Raad van State teruggefloten. Wie zijn beleid overziet, merkt weinig van enig begrip voor de natuurbescherming. Ook de jagers zijn raar bezig. Nu willen ze reeën gaan schieten, om te voorkomen dat ze aan natuurlijke doodsoorzaken sterven. Euthanasie, terwijl de patiënt wellicht helemaal niet ziek is?

W. Ruitenbeek; Leven er na 1992 nog fazanten in Nederland? 5

Na 1992 zal het uitzetten van fazanten in ons land geheel verboden zijn. Verwacht mag worden dat de soort zich in geschikte biotopen gewoën zal handhaven. De dichtheden zullen een meer natuurlijk, lager niveau bereiken, en de fazant zal een échte wilde vogel kunnen gaan worden.

M. Ohm & D. van der Kroef; De pad als verkeersslachtoffer 7

De meeste Nederlanders kennen de gewone pad alleen in de platgereden toestand. Waarom werpt dit dier zich zo graag voor een auto, wat heeft dit voor invloed op de populatie, en hoe kunnen we die platte padden zoveel mogelijk voorkomen?

R. Goderie; Natuurgerichte recreatie. 9

Het aantal vogelaars, natuurfotografen, wandelaars enzovoort is de laatste jaren sterk gestegen. Daar hoeft de natuurbescherming niet van te schrikken. Het bevorderen van deze recreatievormen past in een meer offensieve natuurbeschermingsstrategie. Samenwerking met recreatie-organisaties, voorlichting en educatie zijn hierbij de sleutelbegrippen.

L. Nauta; De Kraaienhetze blijft doorgaan. 12

Mensen die geregeld buiten komen, zullen ongetwijfeld wel eens een ekster of kraai een nest zien leeghalen. De jager concludeert uit deze waarneming, dat kraaien alle zang- en weidevogels uitroeien. Deze gedachte wordt in „de Nederlandse jager” herhaaldelijk weinig subtiel uitgedragen. Een korte beschouwing over jagers, die niet verder kijken dan hun neus lang is.

R. W. Akkermans; De marterhond, hij komt niet. 13

Door een uitgebreid introductieprogramma is de marterhond in een groot deel van Oost-Europa ingeburgerd. Zowel jagers als biologen zijn daar, om verschillende redenen, niet blij mee. Wat is de marterhond eigenlijk voor een dier? En kunnen we hem in Nederland verwachten?

Th. Mulder; Naar een beter ganzenbeleid? 15

De conflicten rondom de in ons land overwinterende ganzen lopen hoog op. Natuurbeschermers, landbouwers en jagers vliegen elkaar in de haren. Onlangs verschenen twee rapporten, die een bijdrage kunnen leveren aan het vormen van een goed ganzenbeheer. Een bespreking.

R. Daalder; De rotgans is voorlopig weer veilig. 17

In Van 't front een verslag van de stellingenoorlog tussen het ministerie van Landbouw en Visserij en de natuurbescherming, in het bijzonder de SDKF. Inzet: de rotganzen op de Wadden. De (voorlopig) laatste slag werd gewonnen door de natuurbescherming.

Kort nieuws. 19

Sportvisserijpolitiek, dode reeën, Dutch birding association en een stukje biotoopbescherming.

Boekbesprekingen. 23

R. Musters; Uit 't hart. 24

Een interview met Jan van Dieren, eigenwijze boer en molenaar op Terschelling.

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de *Stichting Kritisch Faunabeheer*, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland. Argus is gratis voor donateurs, die minstens f 20,- per jaar betalen. Abonnementsprijs f 20,- per jaar. Losse nummers f 5,-.

Redactie

Peter Bos, Remco Daalder, Lodi Nauta, Wim Ruitenbeek.

Vormgeving

Walter Lentjes.

Vaste Medewerkers

Ineke van den Abeele, Pieter Eibers, Ene Fimmen, Rob Musters.

Expedite

Jeanine Haarbrink, Frank van de Heuvel.

Druk

Brouwer Offset BV, Utrecht

Redactieadres

Bestevaerstraat 11^{IV}, 1056 HD Amsterdam, telefoon 020-189241.

Adreswijzigingen opgeven aan

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel.

Doelstelling

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

R. W. Akkermans, R. Boeve-Bant, M. Brunt, W. L. Jansen, E. Knegtering, H. Niesen, H. Pluijmakers, G. van de Sande, R. S'ockmann, H. E. van de Veen, J. Webbink.

Sekretariaat

R. Boeve-Bant, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland, telefoon 02945-1319. Bij geen gehoor: 08373-16879 of 030-731176.

Penningmeester

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel, telefoon 04116-78446, postgiro 3522188.

Regiogroepen

SKF afdeling Limburg, Postbus 27, 6114 ZG Susteren, telefoon 04499-2848. SKF afdeling Groningen, Postbus 41146, 9701 CC Groningen, telefoon 050-128022.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de SKF knipselkrant. Deze knipselkrant is een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer samengesteld door de SKF. Abonneren door overmaking van f 15,- per jaar op rekening van penningmeester SKF te Boxtel, giro 3522188 onder vermelding „knipselkrant”.

Voor het verzamelen van de knipsels vragen wij uw medewerking door ons de artikelen over jacht en faunabeheer uit uw krant te sturen. Knipsels sturen naar: SKF Knipselarchief, Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond.

Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer

De merkwaardige taakopvatting van onze Braks

W.L. Jansen

Braks en de natuurbescherming

Vorig jaar heeft de Raad van State een aantal vergunningen vernietigd, die minister Braks had afgegeven om op Texel en Terschelling rotganzen te schieten. Hij had dat gebaseerd op een nieuwe beschikking op grond van artikel 21 van de Jachtwet. De Raad van State vond deze beschikking en de vergunningen in strijd met de Europese Vogelrichtlijn. Wie had gedacht, dat de minister toen wel eens zou overgaan tot het verwerken van de Vogelrichtlijn in de Nederlandse wetgeving, kwam bedrogen uit. Dat had acht jaar geleden al moeten gebeuren, maar kennelijk voelt Braks daar niets

voor. Zijn ontwerp voor een herziene Vogelwet volgde geen Europees recht en ligt nu al tijden ergens in een la. Van een herziening van de Jachtwet hoor je niets meer en als klap op de vuurpijl probeerde de minister het dit jaar opnieuw met een ogenschijnlijk slim bedachte beschikking, nu op grond van artikel 20 van de Jachtwet. Op grond van deze beschikking gaf hij weer vergunningen af om rotganzen te schieten en voor het eerst ook roeken. De Stichting Kritisch Faunabeheer stapte weer naar de Raad van State en kreeg weer gelijk. Opnieuw werden de vergunningen nietig verklaard. Je vraagt je af, hoe lang dit nu nog door moet gaan. Er zijn allerlei mo-

gelijkheden voor een structureel beleid met maatregelen, die zorgen voor het leven van rotganzen en voor het verhinderen van bedrijfsschade in de landbouw. Maar Braks laat beschikkingen maken, waarvan zelfs leken direct zien dat zij niet deugen.

Wat bezielt Braks?

Het is langzamerhand onduidelijk, wat de minister nu precies wil bereiken. Hij geeft blijk van gebrek aan belangstelling en begrip, en geleidelijk ook van sabotage van internationale verplichtingen op milieugebied. Dit jaarlijks uitdagen van de Raad van State getuigt van gebrek aan juridisch en politiek inzicht. Zelfs niet-juristen weten, dat Europese richtlijnen moeten worden gevolgd in nationale wetgevingen. Daar heeft ook Nederland voor getekend.

Van het landbouwbeleid hoeft Braks het niet te hebben. Dat wordt vastgesteld in Brussel en hij mag de nare boodschappen in Nederland uitdragen en dan ten onrechte van de boeren op zijn kop krijgen. Waarom geeft hij nu dan geen extra aandacht aan een goed na-

tuurbeschermingsbeleid? De Nederlanders die gesteld zijn op bos, natuur en landschap zijn veel talrijker dan de boeren. Daar is veel meer succes te behalen, maar kennelijk heeft de minister daar geen gevoel voor.

Het zeevisserij schandaal is in het openbaar uitgebreid behandeld. Het komt voort uit het niet oplossen van een natuurbeschermingsprobleem: de overexploitatie van de Noordzeefauna, een vergrijp tegen ecologische principes. Op Europees niveau heeft men geprobeerd er iets aan te doen, maar Nederland saboteerde het. Iedereen kende grijze circuits en dubbele boekhoudingen. Bewindslieden zeiden: „Foei, dat mag niet” en lieten het daarbij. Van enig begrip, dat dit iets met natuurbescherming en ecologie te maken had, geen spoor.

De Europese Vogelrichtlijn probeert iets te doen voor de Europese vogels. Nederland heeft na acht jaar nog niets opgenomen in de wetgeving en dat blijft

voorlopig zo, ondanks de uitspraken van de Raad van State.

Een behoorlijke wet op het dierenwelzijn met inbegrip van de in het wild levende dieren vindt de minister overbodig. De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren heeft een goed ontwerp kant en klaar ingeleverd. De minister gooit het met wonderlijke motiveringen in de prullenmand.

Een Staatsbosbeheer, dat 80 jaar lang op de bres heeft gestaan voor een goed beleid ten aanzien van bos, natuur en landschap, wordt in enkele jaren stukgemaakt zonder deugdelijke motivering en zeker zonder noodzaak.

En steeds meer begint de overtuiging te groeien, dat zaken als zure regen en bodemvergiftiging door overbemesting nog jaren lang door hadden kunnen gaan zonder dat de minister van Landbouw en Visserij iets effectiefs deed. Ja, wat bezielt Braks?

Wat wil Kritisch Faunabeheer?

Kritisch Faunabeheer wil een natuurbeschermingsbeleid, dat recht doet aan ecologische principes, dat internationale verplichtingen goed en vlot nakomt en dat luistert naar hetgeen de wetenschap aan deskundigheid heeft vergaard. Het heeft niet de minste behoefte om ieder jaar voor veel geld naar de Raad van State te moeten stappen om te zorgen, dat internationaal recht in Nederland wordt toegepast. Het wil een minister, die de natuur en zijn waarden beschermt en zorgt, dat mensen die eventueel schade daarbij ondervinden op een behoorlij-

ke manier schadeloos worden gesteld. Het wil een minister en ministeriële adviseurs, die belangstelling hebben voor de natuurbescherming die zij kennelijk nog altijd beschouwen als een hindernis

voor cultuurtechniek en hogere agrarische productie. Wij willen een duidelijk beleid voor trekvogels als ganzen en zijn blij, dat de Tweede Kamer dat nu ook wil. Wij willen een duidelijk beleid voor boeren, die in hun bedrijfsresultaten verliezen hebben van dieren en die worden afgescheept met afschotvergunningen, die vaak niets oplossen. Wij willen ministeriële belangstelling voor natuurbehoud en natuurbeheer en wij willen merken, dat die belangstelling er is en in een goed overheidsbeleid naar buiten komt. Toen Vonhoff en Meyer staatssecretaris waren merkte je dat. Nu al jaren niet meer.

De reeën van de Staphorster Olde Maten

De kranten hebben er vol van gestaan, de radio en de televisie hebben het ook niet vergeten en natuurlijk wijdde de Nederlandse Jager er vele bladzijden aan.

Er is grote sterfte geconstateerd onder de reeën van de Olde Maten, een staatsnatuurreservaat bij Staphorst waar niet wordt gejaagd. Van de ± 150-200 reeën, die daar huisden, zijn er 75 dood gevonden. Zij hebben door de strenge winter,

die zo veel, maar meestal minder opvallende slachtoffers het leven heeft gekost, onvoldoende voedsel kunnen bemachtigen, zijn verzwakt en hebben daardoor meer dan normaal te lijden gehad van parasieten. Dat gebeurt ieder

jaar. Vooral geiten en jonge dieren gaan dan dood. Er zijn te veel dieren voor hun leefmilieu. De draagkracht van de biotoop schiet te kort. Een heel gewoon natuurverschijnsel.

Maar de jagers weten het beter. Er zijn te veel reeën zeggen zij, omdat zij niet worden bejaagd. Om het simpel te zeggen: De reeën gaan dood omdat zij niet worden doodgeschoten.

Wat vindt Kritisch Faunabeheer daar van? Kritisch Faunabeheer vertrouwt op de natuur, die middelen genoeg heeft om een ongestoorde groei van dierpopulaties te voorkómen. Uitbreidingen in aantal gaan tot een bepaalde grens, teruglopen van aantallen net zo, want daar treedt de natuur regelend op. Zij doet dat op allerlei manieren. Een deel wordt opgegeten door predatoren. Andere sterven door parasieten, ziekten, honger en kou of komt niet tot voortplanting door gebrek aan partners, territorium of nestgelegenheid. Dat komt bij alle diersoorten in de vrije natuur voor.

Predatoren zijn vrijwel altijd groter dan hun prooidieren. Parasieten zijn altijd klein en vallen veel grotere dieren aan. Niet van buiten, maar van binnen. Maar op dezelfde manier als predatoren beperken zij de aantallen van een populatie. Zijn er veel gastheerdieren, dan zitten die dicht op elkaar en kunnen zij elkaar gemakkelijk besmetten. Het maakt hierbij geen verschil, of het dierlijke parasieten betreft of bacteriën of virussen. Zijn er weinig gastheerdieren, dan vermindert de kans op besmetting. Is de gastheer in prima conditie, dan is hij beter bestand tegen aantastingen dan wanneer hij is verzwakt door honger en kou of door hitte en droogte. Een predator heeft ook eerder een zieke of verzwakte prooi te pakken dan een sterke gezonde. Een parasiet is eenzelfde soort aantalsregelaar als een predator. Andere factoren hebben hetzelfde resultaat. Gewone honger, ziekten, vertrek naar elders, het ontbreken van nest-

gelegenheid of het niet tot voortplanting komen regelen de aantallen dieren in een bepaalde biotoop en zorgen dat het niet uit de hand loopt. De natuur streeft naar evenwicht. Er zijn rond dit evenwicht schommelingen van jaar tot jaar en van seizoen tot seizoen, naar de bovengrens en de ondergrens blijven bestaan.

Zoals gezegd, gebeurt dat met alle dieren zonder dat het altijd opvalt. Desondanks ziet zelfs de leek, dat er na een strenge winter minder winterkoninkjes zijn en dat er soms helemaal geen jonge rotganzen naar ons land komen. Daar is gereguleerd, zonder dat wij slachtoffers hebben gezien. Wij weten dat 75% van alle koolmeesjes de eerste verjaardag niet haalt, maar wij zien die uitgeschakelde koolmeesjes niet. Dode reeën kun je echter heel goed waarnemen en zeker als de media dit natuurverschijnsel presenteren als nieuws en iedereen het voor ogen krijgt.

Er zijn in Nederland tegenwoordig erg veel reeën, veel meer dan bij voorbeeld in de jaren dertig. Hoe dat precies komt, is nog onduidelijk. Door deze uitbreiding zitten de goede biotopen vol en de reeën die het daar niet meer naar hun zin hebben, trekken weg naar tweederangsgebieden. Je zag vroeger nooit reeën in laagveenmoerassen en kleipolders. Tegenwoordig zijn er daar ook, maar de draagkracht van die marginale biotopen is laag, de voedselvoorraad is, zeker in strenge winters, beperkt en dan komen

regulatiemechanismen naar voren. De conditie neemt af, parasieten nemen toe en een extra strenge winter betekent een genadeklap. Dan vind je dode reeën. Andere dieren gaan natuurlijk ook dood, maar die zie je niet omdat ze kleiner zijn of beter verborgen. Het is een volkomen natuurlijk verschijnsel. Ons past bewondering voor de middelen van aantalsregulatie, die de natuur hanteert. En opluchting. Want anders was het water gedempt door vissen en kikkers, struikelde je overal over muizen en vossen, werd de zon verduisterd door insecten en bedekte een dikke laag vogelmest onze aarde.

Jagers vinden het leuk om reeën te schieten en weten daarvoor prachtige redenen te bedenken. Zoals dat dieren doodgaan, omdat zij niet worden doodgeschoten. En dat jagers door afschot dierenlijden moeten beperken. Een soort euthanasie bij voorschot. Het is gek, dat zij altijd zo'n medelijden hebben met de trieste dood van reeën en andere wildsoorten en zich zelden of nooit druk maken over bijvoorbeeld winterkoninkjes of heggemussen, die toch ook van de winter te lijden hebben. De natuur is niet lief en geen vriendelijk verhaal voor kleuters en peuters. Zij kent een voortdurende strijd om het bestaan en dat is lang niet altijd aardig om mee te maken. Maar het is wel efficiënt en functioneert uitstekend, als de mens zich er niet mee bemoeit. Soms is het onvermijdelijk door menselijk toedoen ontstane ontregelingen bij te stellen. Maar dan alleen als dat echt onvermijdelijk is en niet als smoes voor persoonlijke hobbys.

O/P K/O M/S/T

De SKF organiseert, in samenwerking met een aantal Belgische en Duitse natuurbeschermingsorganisaties, een internationale manifestatie tegen de plezierjacht. Deze zal plaatsvinden op 4 oktober 1987 (dierendag) in Vaals.

's Morgens vanaf 10.00 uur is daar gelegenheid tot het maken van wandelingen onder leiding van natuurgidsen. De eigenlijke demonstratie begint om 14.00 uur bij het drielandpunt op de Vaalserberg. Europese politici en weten-

schappers zullen daar toespraken houden, waarna een tocht door Vaals volgt. Internationale, bekende artiesten zullen de manifestatie opluisteren. Dit is dé kans om uw ongenoegen met de sportjacht te tonen.

Voor nadere informatie kunt u schrijven (SKF, postbus 27, 6114 ZG Susteren) of bellen (04457-2397 of 04499-2848). U kunt de actie ook financieel steunen. Stort uw gift op gironummer 7532 te Boxtel, onder vermelding van „Actie 4 oktober 1987”.

Leven er na 1992 nog fazanten in Nederland?

Wim Ruitenbeek

Voor 1977 zetten jachtopzieners jaarlijks ongeveer 500.000 fazanten uit, opdat hun broodheren er een relatief klein deel weer van konden afschieten. Sindsdien is dat aantal door een vergunningenstelsel drastisch verminderd. Na 1992 zal het uitzetten van fazanten zelfs geheel verboden zijn. Zullen deze van oorsprong niet inheemse vogels zich daarna op eigen houtje in Nederland kunnen handhaven? Jawel, als hun biotopen ten minste niet worden vernietigd.

Exoten

Oorspronkelijk komen fazanten (*Phasianus colchicus*) in Europa niet in het wild voor. Het is een Aziatische soort die in de vroege Middeleeuwen (tussen 500 en 800 na Christus) in West-Europa is ingevoerd, als siervogel, maar vooral als jachtwild. Sindsdien zijn hun populaties ten behoeve van de jacht in vrijwel geheel Europa voortdurend gemanipuleerd (uitzetten, bij voeren, bestrijden van roofvijanden, afschieten), waardoor ze nauwelijks hebben kunnen bewijzen dat ze in Europa als wilde diersoort konden inburgeren.

In het oorspronkelijke, Aziatische verspreidingsgebied komen een groot aantal ondersoorten voor, ieder gebonden aan aparte regio's. Aanvankelijk werd in Europa alleen de ondersoort *colchicus* ingevoerd, waarvan de hanen geen witte halsring hebben. Later (18de eeuw) werden ook hanen met witte halsringen ingevoerd (de ondersoorten *mongolicus* en *torquatus*). Ook gekweekte, zeer donkere exemplaren (melanistische) werden uitgezet. De huidige Nederlandse populatie bestaat uit bastaarden van al deze rassen en kweekvormen.

Kleinschalige landschappen

Hoewel fazanten tegenwoordig in vrijwel geheel Nederland voorkomen, geeft de soort de voorkeur aan kleinschalige gebieden met een afwisseling van open terreinen en bossages. Vanouds vinden fazanten dat biotoop in onze omgeving in oude cultuurlandschappen met een kleinschalige afwisseling van akkers en graslanden waar ze foerageren en baltsen, en bosjes, heggen, houtwallen, grienden en/of rietvelden die voldoende dekking bieden om in te vluchten, te broeden of te slapen. Min of meer natuurlijke duinterreinen voldoen ook aan deze eisen. Fazanten mijden grootschalige, open graslandgebieden en grote boscomplexen. In bossen leven ze alleen langs de randen.

Harems en vrijgezellen

Vroeg in het voorjaar vestigen dominante hanen een territorium waaruit ze andere hanen weren. Door opvallend baltsgedrag proberen ze er zoveel mogelijk hennen in te lokken. Zo vormen ze harems die uit 1 tot 8 hennen kunnen bestaan. Bij een hoge dichtheid blijft een aantal hanen over dat er niet in slaagt een territorium te vestigen. Deze, meestal jonge, eenjarige vogels zwerven

door het gebied langs de randen van de verschillende territoria.

Als eind juni alle hennen broeden, lost het territoriale systeem op en vormen de hanen groepen van 4 tot 10 exemplaren. Als de jongen groot zijn doen de hennen hetzelfde, meestal tot het volgende voorjaar gescheiden van de hanen.

Fazanten zijn uitgesproken standvogels die hun hele leven binnen een gebied van enkele vierkante kilometers blijven. Ook de jongen verwijderen zich slechts enkele kilometers van hun geboorteplek. De natuurlijke verspreiding (dispersie) van de soort verloopt daardoor erg langzaam.

Hoge sterfte is natuurlijk

Doordat de jacht op fazanten en het op de jacht gerichte beheer in enkele natuurgebieden sinds enige tijd is gestaakt, weten we nu meer over fazantenpopulaties in natuurlijke omstandigheden. Met name in het Noordhollands Duinreservaat (NHD) is zo'n niet bejaagde populatie goed onderzocht.

De sterfte binnen deze populatie blijkt bijzonder hoog te zijn. Dat is ook te verwachten bij een soort die 8 tot 15 (gemiddeld 11) eieren per legsel produceert. In het NHD wordt 32% van de broedende hennen met legsel en al, opgegeten door eveneens niet bejaagde vossen. Vanaf mei, als de uitlopende vegetatie meer dekking biedt, blijkt dit percentage echter aanzienlijk lager uit te vallen.

Van de uitgekomen jongen sterft 80% in het eerste levensjaar. Daarna is het jaarlijks overlevingspercentage van volwassen vogels ongeveer 50%. Ondanks de hoge predatiedruk weten de fazanten in het NHD zich te handhaven. De niet gepredeerde hennen brengen kennelijk voldoende jongen groot voor een stabiele populatie. Doordat jonge vogels al na een jaar geslachtsrijp zijn en aan de voortplanting deelnemen, is de productie van jongen in een jaar onmiddellijk van invloed op de omvang van de broedpopulatie in het erop volgend jaar.

In strenge winters is de sterfte in een populatie groot door gebrek aan voedsel en, bij vorst en sneeuw, de onbereikbaarheid ervan. Deze oorzaken zorgen voor flinke jaarlijkse schommelingen van het broedbestand.

Uitzetten en bij voeren

Nadat het uitzetten van fazanten in 1977 aan

Gaan de fazanten in Nederland een natuurlijker bestaan tegemoet? (foto: M. Weston)

vergunningen was gebonden, werden in 1979 nog 96.000 exemplaren legaal uitgezet. In 1984 nog maar 38.000. Daarnaast zijn ongetwijfeld nog flinke aantallen illegaal uitgezet. Het uitzetten is aan de volgende regels gebonden:

- de vogels moeten gezond, niet verminkt en minstens 8 weken oud zijn;
- er mag geen landbouwschade te verwachten zijn;
- het jachtveld moet geschikt zijn als fazantenbiotoop;
- uitzetten mag niet uitsluitend ter vergroting van het tableau;
- uitzetten mag niet in natuurreservaten;
- uitzetten moet vóór 15 augustus.

Tot 1986 mochten 2,3 fazanten per hectare bewaakt jachtveld worden uitgezet, sinds 1986 nog 1,5 (1 exemplaar per hectare onbewaakt terrein). Na 1992 zullen tot grote woede en spijt van de jagers helemaal geen vergunningen meer worden verstrekt.

Naast het uitzetten bestaat het jachtbeheer meestal uit bijvoeren, de aanleg van voerakkers, het bestrijden van roofvijanden (vos, hermelijn, zwarte kraai en, vroeger legaal, nu illegaal: de havik). Wat is het effect van al deze maatregelen? Ze leiden vooral tot een onnatuurlijk hoge populatiedichtheid. Zeer veel van de pas uitgezette jonge fazanten worden al voor de opening van het jachtseizoen (15 oktober) gepredeerd. Door hun geringe schuwheid en gebrek aan ervaring zijn zij gemakkelijke slachtoffers voor de genoemde roofvijanden. Hierdoor blijft uiteindelijk slechts 20 à 30% van de uitgezette vogels over als jachtbuit.

Bomen om in te vluchten of in te slapen, (foto: P. Lodewijckx)

Schade door jachtbeheer

Kunstmatig hoge dichtheden van fazanten kunnen tot schade in de landbouw leiden, door vraat aan bijvoorbeeld bollen, koolsoorten, bieten, zaaigoed en peulvruchten. Ook de natuur leidt mogelijk schade door een onnatuurlijk hoge fazantendichtheid. De achteruitgang van de zandhagedis in de duinen is wel toegeschreven aan het eten van jonge hagedissen door fazanten. Ook patrijzen zouden te leiden kunnen hebben van een onnatuurlijk hoge dichtheid van fazanten door concurrentie om nestplaatsen en voedsel.

Omdat jagers bijvoorbeeld hanen schieten, heeft de jacht in veel gebieden geleid tot een onnatuurlijke geslachtsverhouding in de populaties (soms 1 haan: 4 hennen, in het NHD echter 1,2 hanen: 1 hen).

Geen fazanten zonder jachtbeheer?

Zonder al de genoemde beheersmaatregelen

zullen de populaties van fazanten aanzienlijk terugvallen, om zich op een lager niveau te handhaven. In het NHD viel het bestand na het stopzetten van het jachtbeheer terug tot ongeveer 10% van de oude populatie, maar bleef daarna stabiel.

Uit in feite ongeschikte terreinen, zoals grootschalige, open graslandgebieden, zullen de fazanten echter geheel verdwijnen. In geschikte terreinen zal de dichtheid een natuurlijk niveau bereiken. Schade aan landbouw en natuur zal niet of nauwelijks meer voorkomen. Geen natuurliefhebber zal rouwig hoeven te zijn over het staken van het jachtbeheer. De wandelaar zal minder vaak deze fraaie vogels zien, maar van de exemplaren die hij toch nog tegenkomt, zal hij weten dat ze hun bestaansrecht als wilde vogels in onze natuur bewezen hebben. Mogelijk komen ze dan eindelijk af van de geringschatting waarmee jagers („de bout”) en vogelaars („boskip”) hen benaderen.

De grootste bedreiging voor de fazant in Nederland zal in de toekomst bestaan uit het vernietigen van voor fazanten geschikte, kleinschalige biotopen, zoals in het recente verleden ten behoeve van de modernisering in de landbouw al op grote schaal heeft plaats gevonden. De toekomst van de fazant in Nederland zal dus afhangen van de wijze waarop wij met natuur en landschap zullen omgaan. Het kunstmatig opvoeren van het bestand is daarbij zinloos en ongewenst. Bescherming en verbetering van de kwaliteit van het natuurlijke milieu dienen dus voor het behoud van de fazant voorop te staan.

De pad als verkeersslachtoffer

Marieke Ohm, Dirk van der Kroef

De meeste padden die we te zien krijgen, bevinden zich in platte toestand op onze autowegen. In België schat men het aantal verkeersslachtoffers onder amfibieën op een half miljoen per jaar. Padden nemen hiervan een flink deel voor hun rekening. Vele vrijwilligers zetten zich elk jaar in om nog zoveel mogelijk van deze amfibieën te redden. Toch komt in Nederland elk jaar zo'n dertig procent van de paddenpopulatie om op autowegen.

De gewone pad

De gewone pad (*Bufo Bufo*, Linnaeus 1758) is een van de zestien soorten amfibieën in Nederland. Hij onderscheidt zich qua uiterlijk van de nauw verwante rugstreeppad door het ontbreken van een (gele) streep over z'n rug. De pad komt voor in vrijwel geheel Europa, in delen van Noord-Afrika en naar het oosten tot in Japan aan toe. In Nederland komt de pad voor in alle provincies. Het dier heeft een voorkeur voor een kleinschalig en gedifferentieerd landschap. De pad is een zwaargebouwde amfibie, met een ruwe, wrattige huid en goudbruine ogen met een horizontale pupil. De mannetjes zijn kleiner dan de vrouwtjes. In de paartijd zijn de mannetjes verder goed te herkennen aan hun paarkussens, zwarte hoornachtige verdikkingen, aan de duim en binnenste vingers. Voor hun voortplanting zijn padden, net als alle andere amfibieën, afhankelijk van water.

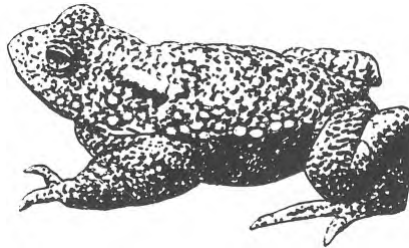
Voortplanting

In het voorjaar trekken de padden massaal van hun winterverblijfplaats naar hun voortplantingsbiotoop. De mannetjes verzamelen zich op de bodem van de voortplantingsplaats en omklemmen met hun voorpoten alles wat beweegt, in de hoop dat dit een vrouwtje is. Is het een mannetje, dan laat deze een afweerrop horen dat klinkt als een blikkerig, niet luid oink, oink, oink. Dit is ook de meest gehoorde roep van de pad. In geval van een vrouwtje omklemt het mannetje haar soms al op weg naar de voortplantingsplaats, en wacht op de eiafzet. De eieren worden afgezet in lange, dubbele snoeren. Tijdens deze afzet worden de eieren gelijk bevrucht door het mannetje, waarna het vrouwtje verdwijnt van de voortplantingsplaats. Het mannetje blijft wachten op nieuwe kansen. Daarom worden er zoveel mannetjes gevonden rond de voortplantingsplaatsen.

Na een week tot tien dagen komen de eieren uit en zwemmen de larven weg. De larven hebben weinig last van predatoren omdat ze, waarschijnlijk vanwege hun giftigheid, niet lekker smaken. Zelf eten ze voornamelijk vastzittende algen. In juni of juli vindt de metamorfose plaats en kruipen de padden het land op. Ook op het land hebben padden weinig te duchten van predatoren omdat ze dan een sterk huidgif afscheiden. Volwassen padden eten voornamelijk mieren, spinnen en kevers.

Paddentrek

De voorjaarstrek van de pad vindt plaats

tussen half februari en half april. Vooral op regenachtige warme voorjaarsavonden kan deze trek massaal zijn. Tijdens de trek is het mogelijk dat de amfibieën een weg moeten oversteken. Doordat enorm grote aantallen padden in een paar dagen naar de voortplantingsplaats trekken, is de verkeerssterfte onder deze soort waarschijnlijk het grootst (absoluut gezien) van alle amfibieën.

Dat de terugtrek ogenschijnlijk minder verkeersslachtoffers telt, kan verschillende oorzaken hebben:

- de terugtrek strekt zich over een langere periode uit, waardoor de sterfte minder opvalt;
- het wordt later donker, zodat de trek (die in de duisternis pas goed begint) plaatsvindt wanneer er minder verkeer is;
- de mortaliteit op de voortplantingsplaats zou hoog kunnen zijn;
- een aantal dieren blijft misschien vrij lang bij de voortplantingsplaats;
- een deel van de dieren trekt mogelijk in andere richtingen weg.

Omdat bij de heentrek vele duizenden, zo niet honderdduizenden dieren worden overreden, richten actievoerders zich vooral op deze migraties, waardoor hier ook het meest over bekend is.

Deze verkeerssterfte zou betekenis kunnen hebben voor het voortbestaan van amfibieënpopulaties. Het lijkt er echter op dat vooral de omstandigheden bij de voortplantingsplaats de populatiegrootte bepalen, zolang een gedeelte van de populatie deze plaats nog kan bereiken. In met name kleine wateren geldt dat wanneer door verkeerssterfte minder eieren worden afgezet relatief meer larven de metamorfose bereiken. Hierdoor blijft het absolute aantal jongen per jaar ongeveer gelijk. Desondanks is het, alleen al uit ethisch oogpunt, belangrijk om de paddensterfte op de heentrek zoveel mogelijk te voorkomen.

Mogelijke maatregelen

1. Niets doen, op plaatsen waar geen opvallende hoeveelheden dieren worden overreden;
2. Automobilisten waarschuwen/weg afslui-

Herpetologen op zoek naar paddenlarven, (foto: P. Arntzen)

ten. Het waarschuwen gebeurt door middel van borden. Een snelheidsbeperking tot 50 kilometer per uur kan een mortaliteitsverlaging van meer dan vijftig procent tot gevolg hebben.

Het afsluiten van wegen komt helaas alleen in aanmerking voor wegen waarvoor men zonder veel moeite een alternatief kan kiezen.

3. Provisorische maatregelen zonder installaties. Dit gebeurt door de dieren tijdens regenrijke voorjaarsnachten te verzamelen en veilig over te zetten. Het is een arbeidsintensieve maatregel die toegepast moet worden op plaatsen waar moeilijk installaties kunnen worden geplaatst.

4. Provisorische maatregelen met installaties. Hierbij wordt langs de weg een afscherming van plastic of metaalgaas van ongeveer veertig centimeter geplaatst. Dit moet 5-10 cm in de bodem worden ingegraven. Als tijdelijke „valkuilen” zijn plastic of metalen emmers geschikt. Ze moeten tenminste 30 cm diep zijn, met één kant pal tegen de afscherming tot aan de rand toe worden ingegraven en vrijwel loodrechte wanden hebben. Deze valkuilen moeten tenminste één keer per dag gelegegd worden.

5. Het omleiden van de trekroute. In plaats van over de weg, kunnen de amfibieën onder de weg door geleid worden. Dit kan door gebruik te maken van bestaande tunnels of buizen of door het aanleggen van bij voorkeur betonnen buizen onder de weg. Deze buizen moeten wel behoorlijk breed zijn en mogen niet kaal zijn (begroeid dus).

De gewone pad. Elk jaar wordt 30% van de Nederlandse paddenpopulatie plat gereden, (foto: P. Eibers)

6. Het scheppen van een nieuw landbiotoop. Deze methode is waarschijnlijk nog nergens toegepast, maar zou gebruikt kunnen worden wanneer het water wel geschikt is voor amfibieën, maar er geen geschikt landbiotoop in de buurt is.

7. Aanleg van een nieuw water. Een nieuwe poel moet aan dezelfde kant van een weg liggen als het zomer- en het winterbiotoop.

Poelaanleg

Het graven van een vijver moet aan een aantal eisen voldoen, zoals een maximale poeldiepte van een meter, zacht glooiende oevers, en veel zon. In plaats van één grote poel kan men beter verscheidene kleine poelen aanleggen, verschillend van afmetingen, bezonning en vorm om de kans op het ontstaan van een gevarieerde waterbiotoop

met goede levensomstandigheden voor verscheidene amfibieënsoorten te vergroten.

Een nieuwe poel garandeert natuurlijk niet dat de bevolking van de oude poel meteen van voortplantingsplaats verandert. Er zijn verschillende mogelijkheden om de padden te dwingen van de nieuwe poel gebruik te maken. Eén daarvan is het plaatsen van gazen kooien in het water, waar padden pas uit mogen na het afzetten van de eieren. Het vangen van de adulten zal dan nog zo'n acht tot tien jaar volgehouden moeten worden, totdat alle dieren die in de oude poel gemetamorfoseerd zijn, gestorven zijn. Amfibieën gebruiken de poel waar zij zelf gemetamorfoseerd zijn namelijk als hun voortplantingsplaats. En dan is het, na al die moeite, wel te hopen dat er niet meteen een nieuwe weg langs de net gegraven poel

wordt gelegd. ■

Literatuur

- Arnold, E.N. & J.A. Burton (1980) A Field Guide to the Reptiles and Amphibians of Britain and Europe; Collins, St. James Place, London.
- Ballasina, D. & F. de Wilde (1987). Rij de pad niet plat; Mens en vogel 25(1): 14-19.
- Bauwens, D. & A. van Hecke (1987). Liefdespad zonder rozen. Natuurrezervaten 8(2): 40-43.
- Bauwens, D. & S. Massure (1987). Drinkpoelen en amfibieën; Wielewaal 53(2): 57-62.
- Bergmans, W. & A. Zuiderwijk (1984). Amfibieën en reptielen in Nederland; Wetenschappelijke Mededelingen KNNV.
- Bergmans, W. & A. Zuiderwijk (1986). Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun bedreiging; KNNV, Hoogwoud.
- Wijnands, H.E.J. (1984). Bescherming van Amfibieën tegen het verkeer; Wetenschappelijke Mededelingen KNNV.

Symbiose tussen natuur en recreatie of wolf in schaapskleren?

Natuurgerichte recreatie

Ronald Goderie*

Februari jongstleden hield de Stichting Recreatie haar tweejaarlijks symposium. Onderwerp: natuurgerichte recreatie. Plaats (bij uitstek?): de Flevohof, waar de auteur jaren eerder zijn eerste prille natuurbeleving heeft opgedaan, wijsdebeens meelopen op een shetlandpony. Enkele inleidingen, een film en vele discussies later was het duidelijk: natuurgebieden moeten volledig opengesteld worden voor recreanten en het bedrijfsleven is het geëigende instituut om een en ander vorm te geven. Althans zo moet het, gezien de reacties, overeengekomen zijn op enkele zichzelf „conservatief” noemende natuurbeschermers. De enquête na afloop gaf een ander beeld. Het gros van de bijna 200 deelnemers aan het kongres had het als positief ervaren en kon wel met de daar geopperde ideeën uit de voeten.

Kortom, natuurgerichte recreatie leeft en het lijkt tijd te worden dat de natuurbescherming zich er serieus mee gaat bezighouden, voor zover dit nog niet gebeurt. En dat geldt zeker voor de wat radikalere exponenten als Stichting Kritisch Bosbeheer (SKB) en Stichting Kritisch Faunabeheer (SKF).

* Auteur is sekretaris van de Stichting Kritisch Bosbeheer.

Oude wijn in nieuwe zakken?

Een eenduidige definitie van wat natuurgerichte recreatie is en bovenal welke recreatievormen er niét toe behoren is niet eenvoudig. Op het genoemd symposium werd als werkdefinitie genomen: Recreatievormen waarbij de *beleving van natuur en/of landschap* centraal staat. Dus een gezin uit de jaren 70, zittend in de berm van een auto-weg of voetballend op een zandverstuiving op de Veluwe, recreëerde niet natuurgericht. De natuur vervult hier een dekkorfunktie; het groene behang waartegen die activiteiten zich afspelen. Ter onderscheid wordt dit recreatie in de natuur genoemd.

Maar het zal duidelijk zijn: de grensgevallen zijn talloos, er is een vaag middengebied van recreatievormen die noch tot de ene, noch tot de andere categorie behoren. Om wat grensgevallen te noemen: jagen en vissen. De beleving van natuur en landschap speelt hier zeker mee, op de verhalen over „weidelijkheid” en „het mooiste stekkie” afgaand. Maar een natuurbescherming die dit soort activiteiten zou promoten lijkt me op het verkeerde spoor te zitten. Bij jagen en vissen staat de „oogstactiviteit” centraal; het schieten van wild of het vangen van vis. De pure, niet-consumptieve beleving is minder belangrijk. Recreatievormen die duidelijk wel tot natuurgerichte recreatie horen, zijn: vogelkijken, natuurfotografie, wild observeren, landschapsschilderen, botaniseren. De beleving staat centraal.

Een dergelijke groep recreanten is er natuurlijk altijd geweest, dus oude wijn in nieuwe zakken, maar het aantal belangstellenden is sterk groeiend. Voor het beleid is dit dus toch als een nieuwe recreatievorm aan te merken, waarmee rekening gehouden dient te worden. Keiharde cijfers over de groeiende belangstelling voor natuurgerichte recreatie zijn er (nog) niet. Wel zijn er duidelijke tendenzen in die richting. Het

aantal vogelaars is in het Vogelkijkjaar 1986 toegenomen van 1 op de 1000 tot 2 op de 1000, een verdubbeling (1). Een giervalk in Noordoost-Groningen is een trekpleister van de eerste orde. Reisbureaus gericht op reizen met een natuurdoel schieten als paddestoelen uit de grond. Een doodnormale excursie trekt in plaats van de verwachte tientallen ineens vele honderden bezoekers. Ook in landen als Zweden en de Duitse Bondsrepubliek is deze ontwikkeling gaande. De oorzaken voor dit veranderende recreatiepatroon moeten gezocht worden in een toenemende hoeveelheid vrije tijd een lager besteedbaar inkomen (natuurgerichte recreatie kost relatief weinig) en een toenemende bezorgdheid over het milieu en de natuur.

Taak voor natuurbescherming

Veel natuurbeschermers zal de schrik om het hart slaan. Nu zijn de recreantenhorden uit de jaren zeventig eindelijk veilig opgeborgen in recreatieprojecten bij de grote steden en rondom de Veluwe, zodat de natuurbescherming zich weer intensiever met de grote problemen als verdroging, vervuiling en verzuring van natuurgebieden kan bezighouden en dan zouden al die recreanten ineens weer de Veluwe op of, erger nog, de Oostvaardersplassen in gestuurd worden. Aan mij lijf geen polonaise, zo zal menig rechtgeaard natuurbeschermers denken.

De vraag is of zo'n opstelling juist is. Ondanks stringente beschermingsmaatregelen blijkt de achteruitgang van natuurwaarden - ook in reservaten - stug door te gaan. Het lijkt dan ook tijd te worden eens naar een andere natuurbeschermingsstrategie om te zien en te kiezen voor een offensievere benadering. Het natuurontwikkelingsconcept past daar uitstekend in (2), maar daarover gaat dit artikel niet. Het bevorderen van (de mogelijkheden voor) natuurgerichte recrea-

Het botaniseren als lichaamsbeweging, (foto: R. Daalder)

tie past mijns inziens ook prima in zo'n strategie.

Centraal in de natuurgerichte recreatie staat immers de beleving van natuur en landschap. Natuur en landschap vormen het „kapitaal” van de natuurgerichte recreant en derhalve is deze bij een zo hoog mogelijke kwaliteit ervan gebaat. De natuurgerichte recreant is een bondgenoot van de natuurbeschermers en dat wordt mijns inziens onvoldoende onderkend. De natuurbescherming op haar beurt is gebaat bij verbreding van haar maatschappelijk draagvlak, zeker in een tijd van krapper wordende middelen. Het bevorderen van natuurgerichte recreatie is een uitstekend middel om deze verbreding van het draagvlak te bewerkstelligen. Immers, door mensen in de gelegenheid te stellen dat wat de natuurbescherming beschermt te zien en beleven, zal de waardering voor het werk van de natuurbescherming toenemen en de band tussen recreant en natuur verstevigd worden. Het lijkt tijd te worden de strikte natuurbescherming, enkel en alleen omwille van de natuur, enigszins te verlaten om te kijken wat de natuur nog meer voor de mens kan betekenen, zeker in een dichtbevolkt land als Nederland.

Stuur ze maar het bos in?

Hoé het een en ander dient plaats te vinden is een ander verhaal. De gemiddelde stadsbewoner is de band met de natuur allang kwijt en weet simpelweg niet wat wel en wat niet kan in een natuurgebied. De „natuurvorser” zal bij de jacht op die ene zeldzame

De natuurvorser in z'n element, (foto: R. Daalder)

vogel die nog niet op het soortenlijstje staat zonder veel problemen een vernietigend spoor in de vegetatie achterlaten. De liefde voor orchideeën gaat bij de „ware” liefhebber soms zover dat het enige exemplaar maar uitgestoken en meegenomen wordt. De suggestie stuur ze maar het bos in lijkt dus niet erg bevorderlijk voor de natuur in kwestie.

Wie natuurgerichte recreatie wil bevorderen, zal zich intensief met begeleiding moeten bezighouden. Voorlichting, edukatie en interpretatie zijn hierbij de sleutelwoorden. (Vooral in de Verenigde Staten wordt veel aandacht aan „interpretation” besteed; het tot stand brengen van een emotionele band met de natuur.) Eis is wel dat de voorlichting - in een brede betekenis - zich op het niveau van de recreant afspeelt. Het heeft even weinig zin een gezin dat een half uurtje in een bezoekerscentrum is op te zadelen met verhalen over dat ene zeldzame plantje, als een groep in fourageergedrag geïnteresseerde zoölogen een uur op de wildkansel in de Hoge Veluwe te laten plaatsnemen. Verder is het van belang dat voorlichting met eigentijdse middelen en media plaatsvindt.

Voor een optimaal effect van voorlichting en voorzieningen is differentiatie noodzakelijk. Voorlichting en voorzieningen afstemmen op een grote amorfe massa natuurgerichte recreanten is onmogelijk. Op het eerder genoemd symposium van de Stichting Recreatie werd de daar voorgestelde indeling in natuurvorsers, natuurliefhebbers en natuurvermaakzoekers (3) als niet erg praktisch van de hand gewezen. Alhoewel iemand inderdaad nooit voor 100% tot een van de drie categorieën is te rekenen en zelfs op verschillende momenten tot verschillende categorieën zal behoren, is onderscheid maken noodzakelijk. Voor beleidsdoelinden lijkt de voorgestelde indeling wél hanterbaar.

Symbiose tussen natuur en recreatie

Voor een goed voorbeeld van het samengaan van natuur en recreatie is het helaas noodzakelijk over de grens te gaan. Niet dat er in Nederland op dit gebied helemaal niets gebeurt. Ook in Nederland zijn er tenslotte excursies, bezoekerscentra, natuurpaden. In het Nationalpark Der Bayerischer Wald (NPBW) zijn al deze en nog veel meer voorzieningen echter tot een integraal geheel verweven.

Om de grootste stroom recreanten - de „natuurvermaakzoekers” - op te vangen,

De natuurbeleving staat centraal, (foto: R. Daalder)

zijn in de buitenste zone van het NPBW attractieve voorzieningen gerealiseerd die de natuur voor deze groep onder handbereik brengen. Er is bijvoorbeeld een zeer modern, goed geoutilleerd bezoekerscentrum, waarbij willekeurig welk bezoekerscentrum in Nederland tot een wat muf rijkend museum wordt. Direct aansluitend op dit bezoekerscentrum ligt een 100 ha groot inheems dierenpark, waar de grotere zoogdier- en vogelsoorten in hun eigen omgeving waar te nemen zijn. Op een 7 km lange wandeling kunnen de meeste soorten hier worden aangetroffen. Otters in een natuurlijk beekdal te zien rondscharrelen en vis te zien vangen en verorberen is een heel andere beleving dan een geheel neurotisch geworden tijger in zijn veel te kleine kooi te zien ijsberen. De ecologie van de otter wordt als het ware ter plekke duidelijk.

Verder wordt er in het NPBW een steeds wisselend excursiepakket aangeboden, er zijn veel natuurleerpaden, een natuurkamping, een bosspeeltuin, een bosmuseum, terwijl er grote stukken zijn waar nauwelijks een recreant komt. Er is ruimte voor alle categorieën natuurgerichte recreanten, terwijl ook de natuurwaarden in stand blijven en verder ontwikkeld worden, getuige de toekenning van het Europees Diploma voor Nationale Parken. Verder blijkt natuurgerichte recreatie ook economisch interessant. De aanwezigheid van zo'n goed geoutilleerd Nationaal Park blijkt vele extra toeristen naar de regio te trekken, die er gezamenlijk zo'n DM 40.000.000 per jaar uitgeven (4).

Kortom, het blijkt mogelijk om in een Nationaal Park - mèt het Europees Diploma - (en welk Nationaal Park in Nederland gaat zo'n onderscheiding krijgen?), binnen de hoofddoelstelling natuurbescherming, een zeer grote stroom recreanten voorzieningen te bieden van hoogstaande kwaliteit en tegelijk de „natuurvorsers” aan hun trekken te laten komen, zonder dat dit onoverkomelijke problemen oplevert.

Stuur ze maar het bos in? (foto: R. Daalder)

Nationaal park de Grote Veluwe?

Tijdens het symposium van de Stichting Recreatie werd een drietal voorbeelden gepresenteerd van hoe bestaande gebieden zowel qua natuur als voor natuurgerichte recreatie belangrijk in waarde kunnen stijgen. Natuurontwikkeling gekoppeld aan voorzieningen om grote groepen recreanten in een randzone op te vangen en te „vermaken” en primitieve voorzieningen in en door het gebied om de „vorsers” in de gelegenheid te stellen ook daadwerkelijk van de natuurwaarden te kunnen kennismaken.

Voor de Veluwe werd het idee gelanceerd te komen tot een Nationaal Park „De Grote Veluwe”, waar in het beheer zelfregulatie wordt nagestreefd en waaruit uiteindelijk zowel houtoogst als jacht zullen verdwijnen. Voor zover beheersjacht aanvankelijk - voordat herintroductie van grote predatoren heeft plaatsgevonden - noodzakelijk blijft, dienen methoden te worden aangevend die niet tot grote schuwheid van het wild leiden. In feite gaat het hier om het aloude SKB/SKF-ideaal, maar ditmaal aangevuld met een recreatiepoot. Naast natuurontwikkeling staat de ontwikkeling van mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie centraal. Een belangrijk onderdeel van deze mogelijkheden moet gevormd worden door een „Nationaal Natuurcentrum” en een attractief inheems dierenpark. Met een hoge edukatie- en informatiewaarde. Zowel het inheems dierenpark als het nationaal natuurcentrum, beide op Beierse leest geschoeid, moeten een belangrijke zoneringsfunctie vervullen door grote groepen „natuurvermaakzoekers” op te vangen. Aan de andere kant van de schaal staat in het plan de wildernisbeleving. Een groot gedeelte van het nationaal park „De Grote Veluwe” wordt een zone zonder menselijk ingrijpen, waar de bezoeker rust, stilte en ongerepteheid kan ervaren. Een wilderniszone waar na een omvormingsbeheer en herintroductie van de geëigende diersoorten de „vorser” ineens oog in oog kan komen te staan met een dier dat niet voor mensen op de vlucht slaat (5,6).

Het hierboven beschreven plan kan alleen op een grootschalig gebied gerealiseerd worden. Maar ook kleinere gebieden bieden perspectieven voor integratie van natuur en recreatie. En om het verrijkt van eenzijdigheid te voorkomen: niet alleen natuurgebieden kunnen een functie voor natuurgerichte recreatie vervullen, hetzelfde geldt voor zeer veel recreatiegebieden. Omvor-

Edukatie, bijvoorbeeld door middel van excursies, is belangrijk bij de begeleiding van recreanten, (foto: J. van der Neut)

Vogelaars zijn wel de meest doortastende recreanten, (foto: H. Brouwer)

ming en opwaardering van de doorgaans rechtlijnige groenvoorzieningen kunnen recreatiegebieden ook aantrekkelijk maken voor groepen recreanten die daar nu niets te zoeken hebben. Een nauwere samenwerking tussen recreatie- en natuurbeschermingsorganisaties is voorwaarde. Het lijkt tijd te zijn de stellingen te verlaten. Op het symposium van de Stichting Recreatie bleek de wederzijdse toenadering eigenlijk al in volle gang (behoudens enkele uitzonderingen). Recreatieorganisaties zullen het belang van het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap moeten onderkennen, terwijl natuurbeschermers het belang van het creëren van voldoende mogelijkheden tot beleving van natuur en landschap moeten onderkennen. Symbiose dus, met als gemeenschappelijk belang het behoud en de ontwikkeling van natuur en landschap.

Literatuur

- (1) Gelderen J.v., 1986. De erfenis van de Verkade-albums.
In: Recreatie (24), congresnummer: 16-18
- (2) Stichting Kritisch Bosbeheer, 1986. Herzene doelstellingennota (in concept).
- (3) Beukema, B. et.al., 1985. Natuurgerichte recreatie in en rond de Oostvaardersplassen. Perspectieven en plannen. Projectgroep Oostvaardersplassen, Landbouwniversiteit, Wageningen.
- (4) Kleinhenz G., 1982. Die fremdenverkehrswirtschaftliche Bedeutung des Nationalparks Bayerischer Wald. Verein der Freunde des Ersten Deutschen Nationalparks Bayerischer Wald e.V., Grafenau.
- (5) Goderie C.R.J., 1986. Natuurbos en recreatie in Nederland. Een visie op recreatie van de Stichting Kritisch Bosbeheer. Stichting Kritisch Bosbeheer, Utrecht.
- (6) Stichting Recreatie, 1986. Congresnummer natuurgerichte recreatie. Stichting Recreatie, Den Haag.

De Kraaienhetze blijft doorgaan

Lodi Nauta

Het begint eentonig te worden en eigenlijk ook heel vervelend. Kraaien worden van alles en nog wat beschuldigd. Nog nooit echter zijn de aanklagers met harde bewijslast gekomen. De advocaten weten dat ze het gelijk aan hun kant hebben, maar naar hen wordt niet geluisterd. En wat doet de rechter? De rechter doet niets; kraaien blijven vogelvrij. Nog één keer de feiten en argumenten op een rijtje.

De aanklachten

Van een opleving van de kraaienhetze kan eigenlijk nauwelijks gesproken worden. Zij zijn altijd het zwarte schaap van de vogelfamilie geweest. Het lijkt er echter op dat recent het vuur nog wat opgestookt is. Dat schijnt volgens de jagers ook noodzakelijk te zijn want „kraaien en eksters worden steeds inventiever en brutaler”; er is sprake van een „kraaienplaag” (Nederlandse Jager, 87(7); in volgende citaten afgekort tot NJ).

Laten we de beschuldigingen van de jagers en de waarde ervan eens bekijken. Ze zijn van tweeërlei aard: (1) Kraaien veroorzaken schade aan de landbouw en (2) het zijn zulke grote nestenrovers dat met name de stand van weide- en zangvogels ernstig te lijden heeft onder deze predatiedruk. Beschuldigingen zijn loos als men geen bewijzen heeft. In het eerste geval, de landbouw, zijn er bewijzen. Roeken kunnen op bepaalde tijdstippen en aan bepaalde gewassen schade aanrichten (AERTS, 1987). Erg gepreciseerd wordt de omvang en de aard van de schade door de aanklagers echter niet. Gezien de geringe aandacht voor de landbouwschade in vergelijking met de nestrovers, lijkt dit tweede punt voor hen belangrijker. De schrijvers in de „Nederlandse Jager” laten er geen misverstanden over bestaan. In bepaalde gebieden waar kraaien bescherming genieten „wordt alles leeggeroofd en nesten van kievit, wulp, patrijs, fazant en zangvogels zijn daar al lang verleden tijd” (NJ pag. 175). Dit is een rare en daarbij onzorgvuldige opmerking. Wat valt er te roven als ze reeds lang alle nesten hebben leeggehaald? Vele van dit soort onzinnige veroordelingen zouden geciteerd kunnen worden. Interessanter zijn de bewijzen. Deze blijken nimmer in exakte aantallen te kunnen worden geformuleerd. Observaties zijn er echter genoeg. Hoe vaak zien we niet de kraaien de nesten leeggroven? „Weinig nestjes komen groot en als de jongen uitvliegen dienen ze de eerste dagen als voedsel van kraai en ekster” (NJ pag. 171). Nu zou men van een aanklager verwachten met gegevens te komen waaruit blijkt dat zangvogels sterk achteruitgaan. Deze gegevens blijken echter niet aanwezig te zijn. Kennelijk is observeren voldoende. Als er al van bewijslast kan worden gesproken, is het weinig overtuigend.

De maatregelen die men tegen de „kraaienplaag” wil nemen behoeven weinig uitleg: „De kraaienvangkooi is een uitstekende vangstmethode” (pag. 173) en „herhaalde voorjaarsjacht op de nesten is noodzakelijk” (pag. 172).

De verdediging

Nu komen de advocaten aan het woord. Zij ontkennen niet dat vele nesten van weiden zangvogels door kraaien worden uitgehaald. Dit leidt echter niet tot vermindering van de populaties van gepredateerde soorten. Een aantal onderzoeken kan als bewijslast worden aangevoerd. Hiernaar is reeds een aantal malen gerefereerd in artikelen over kraaien (Bos 1984, Denneman 1981, Dijkens 1982 en 1986, Spaans 1982). Om niet in herhaling te vallen lijkt het weinig zinvol om ze hier weer te noemen en uit de doeken te doen. Uit al deze gegevens komt echter naar voren dat de hoge predatiedruk niet leidt tot vermindering van broedbestanden van weide- en zangvogels. Integendeel, daar waar kraaien een flinke vooruitgang geboekt hebben is ook terreinwinst te melden voor de gepredateerde soorten (Texel, Terschelling). De observaties van de aanklagers blijken juist (de „roverij”), maar hun conclusies niet (achteruitgang door de „roverij”). Dijkens zegt dan ook: „Het gaat er niet om hoeveel nestjes (wij zien) uitvliegen, maar hoeveel broedparen er volgend jaar terugkomen” (Dijkens 1986).

Kraaienbestrijding is zinloos

De verdediging stopt hier niet. Uit onderzoek is ook gebleken dat bestrijding de kraaiendstand eerder doet toenemen dan afnemen, zowel in het geval van afschot als in het geval van vangkooien. De verklaring hiervoor berust op de sociale organisatie van de kraai. Opvallend is dat de aanklagers deze verklaring deels gebruiken: „Er is een groot aantal vrijgezelle kraaien die in groepen rondtrekken en steeds op zoek zijn naar een partner. Opeengevallen nestplaatsen worden door deze kraaien snel opgevuld” (pag. 172/173). Dit is echter maar de helft van de waarheid. Deze kraaien staan namelijk lager op de sociale ladder en zijn minder territoriaal. Zij laten hun burens op een kleinere afstand toe dan hun gedode voorgangers deden, met als resultaat meer kraaien per gebied (Spaans & Renssen 1983). Uit de gegeven halve waarheid konkludeert de jager dat „bejaging pas effectief” kan zijn als dit het gehele jaar gebeurt. Alsof dit al niet gebeurt! De jagers getuigen hier zelf veelvuldig van. Bijvoorbeeld: „Het totale afschot en de vangst met één kraaienvangkooi bedroeg vorig jaar, schrik niet, 1500 stuks” (pag. 175). Uit alle beschikbare gegevens blijkt dat bejaging, hoe hevig ook, de kraaiendstand niet terugbrengt en kan terugbrengen (Spaans & Renssen 1983). Kraaien zorgen voor een enorm broedreservoir dat in

Deze jonge zwarte kraaien zijn in goede handen gevallen; na het ringen worden ze in het nest teruggezet. Vele van hun soortgenoten zijn minder gelukkig, (foto: J. van der Neut)

een kultuurlandschap als de onze uitstekend kan gedijen.

Patstelling?

Maar dan is er toch niet zoveel aan de hand? Jagers denken dat ze een belangrijke rol (kunnen) spelen door kraaien te bestrijden (zij blij) en de kraaienpopulatie floreert er wel bij (wij blij). Maar zo is het uiteraard niet. Duizenden individuele kraaien opofferen voor een dergelijke patstelling is ethisch en psychisch onaanvaardbaar. Het is belangrijk om veel aandacht aan kraaien te schenken, hoe algemeen ze ook mogen zijn. Ze blijven ons wakker houden, wanneer jagers, door het uitspreken van pertinente onwaarheden, getuigen van een akelig groot dogmatisch denken en onverwoestbare vooroordelen.

Literatuur

- AERTS, (1987). Preventie v. landbouwschade door roeken. Argus 12 (1): 13-14
 Bos, P. (1984). Kraaien en het effect van kraaienbestrijding. Argus 9 (2): 9-10
 Denneman, W.D. (1981). De ekster: een bedreiging voor de broedvogelstand? Argus 6 (4): 22-23
 Dijkens, A.J. (1982). De bijdrage van een amateur-vel-dornitholoog aan het kraaienprobleem. Uit: Kraaien in de nesten, SKF-'s-Graveland: 35-51
 Dijkens, A.J. (1986). Zijn er (te)veel eksters? Argus 11 (1): 5-6
 Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. De Nederlandse Jager 92 (7)
 Spaans, A.L. (1982). Schadelijkheid van kraaien en eksters uit natuurbheersoogpunt. Uit: Kraaien in de nesten, SKF-'s-Graveland: 10-27
 Spaans, A.L. & T.A. Renssen. (1983). Invloed van bestrijding van kraaien en kauwen op de aantallen van deze soorten. Limosa 56: 37-44.

De marterhond, hij komt niet

Reinier Akkermans

De pelsdierfokkerij ten behoeve van de bontindustrie heeft een aantal roofdiersoorten uit andere werelddelen naar Europa gehaald. Amerikaanse nerts en wasbeer zijn zich momenteel in Nederland aan het vestigen. Hoe staat het met de derde soort, de marterhond? Volgens de voorspellingen zou hij allang gearriveerd moeten zijn, maar verder dan een paar honderd meter voor de Nederlandse grens is de marterhond nog niet gekomen.

Uitzetprogramma

In het Stalinistische Rusland was het hele streven gericht op produktie. Ook de natuur moest zo produktief mogelijk gemaakt worden. Zo ontwierpen wetenschappers een grootscheeps introductieplan voor het verrijken van het jachtwild met nieuwe pelsdiersoorten. Een van de eerste dieren waaraan men dacht was de marterhond (*Nyctereutes procyonoides*), ook wel wasbeehond genoemd. Dit is een wilde hondesoort, die toentertijd alleen in Oost Azië van Zuidoost Siberië via Oost China, Korea en Japan tot in Noord Vietnam voorkwam. In deze landen werd de marterhond veel bejaagd en gewaardeerd vanwege zijn goede pelskwaliteit. Uit zichzelf kon deze soort Europees Rusland nooit bereiken, omdat het tussen liggende gebied met zijn steppen, naaldwouden en zeer strenge winters voor de marterhond een ongunstig biotoop en dus een barrière vormt. Het leek de Russische biologen daarom nuttig zo'n geschikte pelssoort een handje te helpen met zijn areaalsuitbreiding.

In 1926 beginnen de eerste uitzettingen van marterhonden in de Ukraine. Met een onderbreking gedurende de Tweede Wereldoorlog is het uitzetten doorgestaan tot 1956. In die periode is in vrijwel heel Europees Rusland de marterhond geïntroduceerd en zijn in totaal bijna 10.000 exemplaren in de vrije natuur losgelaten. Rond 1960 bezette de marterhond naast zijn oude areaal in Azië een nieuw areaal in Europa van ongeveer 3 miljoen km². Een nieuw areaal ontstaan door een grootscheeps en consequent uitgevoerd uitzettingsprogramma op grond van economische motieven. Vanuit de toenmalige doelstellingen en vanuit de marterhond bezien is de introductie geheel geslaagd. De soort komt momenteel in heel Europees Rusland voor en bereikt op veel plaatsen hoge dichtheden, waarvan op ruime schaal pelzen geoogst worden.

Verbreiding

De in Europees Rusland uitgezette marterhonden sloegen goed aan. Vanuit hun nieuwe Russische areaal zwierven ook vele dieren westwaarts waar ze eveneens geschikte biotopen vonden. In de jaren vijftig vormden ze spontaan populaties in Finland, Polen, Roemenië en Tjecho-Slowakije. Gestadig ging de opmars verder en in 1962 bereikten de eerste dieren West-Duitsland.

De verwachting was, dat ze vervolgens binnen een tiental jaren heel West Europa zouden bezetten. Dit is niet gebeurd. In de

zeventiger jaren bleek de uitbreiding steeds minder snel te gaan en rond 1980 kwam de opmars nagenoeg stil te liggen. Naar het westen toe veranderen klimaat en biotoop langzaam, waardoor de situatie steeds minder gunstig wordt voor de marterhond. De bereikte dichtheden worden navenant lager.

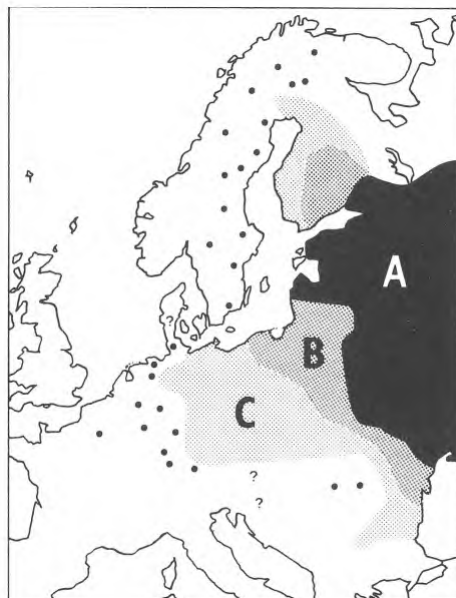
Het merendeel van de vooruitgeschoven waarnemingen betreft zwervers. Een dispersie van 200 kilometer is niet ongewoon voor de marterhond. In West Duitsland zijn tot 1984 64 waarnemingen gedaan. Mogelijk komt hij er sporadisch tot voortplanting (Beieren, Oost Niedersachsen), maar zekere waarnemingen daarvan zijn er niet. Tot op heden is de marterhond niet in Nederland aangetroffen. De dichtstbijzijnde vondst is een verkeersslachtoffer bij Elmpt een paar honderd meter voor de Nederlandse grens ter hoogte van Roermond. Het is dus niet uitgesloten, dat dit dier in Nederland is geweest.

In totaal heeft de marterhond op eigen kracht ongeveer 1,4 miljoen km² aan zijn areaal toegevoegd (zie figuur). Voorwaar een prestatie.

Biotoop

Net als de wasbeer verkiest de marterhond waterrijke biotopen met veel loofbos of gemengd bos. Vooral moerasbossen en oever-

Figuur 1. Het voorkomen van de marterhond in Europa. A: gebied waar de marterhond in Rusland is uitgezet. B: gebied waar de marterhond zich door natuurlijke uitbreiding heeft gevestigd. C: gebied waar de marterhond slechts sporadisch voorkomt. • vindplaatsen buiten zijn areaal, (naar Nowack 1984)

Portret van een marterhond. (foto: E. Nowak)

bossen met hoge stroomdalruggen zijn favoriet. Daarnaast komt hij ook wel in naaldbossen voor, mits er ruimschoots oppervlakte wateren (beekjes, meertjes) zijn. Ook uitgestrektheid van het biotoop is belangrijk.

Boven de 700 meter hoogte, in open landschappen (steppen, weidegebieden) en in droge gebieden zonder oppervlaktewater ontbreekt de marterhond.

In West Duitsland houdt de marterhond zich op in uitgestrekte mozaïekachtige landschappen met een afwisseling van akkers, boscomplexen, beekjes, meertjes en rivieren en een lage menselijke bewoningsgraad. Gezien de lage dichtheid, die hij er bereikt, is dit kennelijk geen optimaal biotoop. In open landschapstypen worden ze helemaal nooit gezien.

Leefwijze

Marterhonden vormen monogame paren, die een territorium bezetten. Binnen het territorium zijn een of meerdere holen in gebruik. Soms graven ze hun hol zelf, maar liever nemen ze een oud hol van vos, das, konijn of muskusrat over. In de burcht slapen, overwinteren en krijgen ze hun jongen.

De paartijd loopt van februari tot maart en na een draagtijd van circa 60 dagen worden in april, mei gemiddeld 6 tot 8 jongen geboren. De jongen, die door beide ouders worden verzorgd, zijn in september geheel zelfstandig en gaan dan hun eigen weg. Kort daarna zijn ze geslachtsrijp.

Binnen een populatie is een deel van de dieren (nog) niet territoriaal gevestigd. Deze zwervers kunnen soms grote afstanden (tot 500 km) afleggen. De maximum leeftijd is 6 à 7 jaar.

's Winters (bij vorst en sneeuw) gaan ze net als een das en wasbeer in winterrust (onvolledige winterslaap), waarbij ze perioden van slapen afwisselen met bovengrondse activiteiten. In de herfst bouwen de dieren een vetlaag op waarop ze overwinteren, maar in streken met langdurige strenge winters of zomers met een matig voedselaanbod is de vetlaag onvoldoende dik en de wintersterfte hoog. Predatie op marterhonden is van geen invloed en betreft hooguit juvenielen.

Marterhonden zijn voornamelijk schemer en nachtdieren, hoewel ze soms ook overdag

worden gezien. Het zijn goede zwemmers voor wie een rivier geen barrière vormt.

Voedselkeuze

De marterhond is geen specialist. Hij is een alleseter, waarbij dierlijk voedsel overweegt, maar plantaardig materiaal niet ontbreekt. Zijn prooikeuze bestaat uit kleine, meestal jonge, zoogdieren (woelmuis, konijn, rat), amfibieën, reptielen, vissen en evertrebraten (slakken, insecten). Vermoedelijk is hij weinig succesvol in het prederen van volwassen vogels en zoogdieren. Aan planten eet hij vooral vruchten, noten en dergelijke. Ook neemt hij graag aas. Zijn menu wisselt met het seizoensaanbod en de plaatselijke situatie.

Gevolgen en schade

Zowel jagers als biologen keren zich tegen de komst van de marterhond, echter hun argumenten zijn verschillend. Jagers menen, dat de marterhond een directe bedreiging vormt voor hun jachtwild en onder andere de fazanten- en waterwildstand decimeerd. Het argument van de biologen luidt, dat de inburgering van een vreemde soort als de marterhond ongewenst is, omdat het een potentieel gevaar vormt voor het ecologisch evenwicht en de oorspronkelijke (dier) leefgemeenschappen. Ten gevolge van deze negatieve opstellingen is een hele reeks van klachten ontstaan. Daarbij valt op dat die klachten vaak anekdotisch zijn (het betreft enkele waarnemingen, die zijn veralgemeeniseerd) en dat ze in ruime mate bestaan uit citaten van negatieve opmerkingen van bekende mensen uit kringen van jagers en biologen. Zo werd een negatief beeld gekreëerd, dat niet gebaseerd is op degelijk ecologisch onderzoek. Pas de laatste jaren komen dergelijke onderzoeken beschikbaar en in zijn algemeenheid blijkt daaruit weinig van ernstige nadelige invloeden op jachtwild of op de oorspronkelijke leefgemeenschappen. Ook in streken met een hoge dichtheid aan marterhonden (Donaudelta: 4,1 per 1000 ha) is geen achteruitgang van de watervogels, de belangrijkste prooi aldaar, geconstateerd. Het lijkt er dus alleszins op, dat de roofzucht van de marterhond ernstig werd overschat en niet wezenlijk verschilt met predatie door andere predatoren, zoals de vos.

Biologen vreesden niet alleen de achteruitgang van prooidierpopulaties, maar ook concurrentie met andere predatoren (vos, das, otter, wasbeer). Tot nu toe is hier niets van gebleken. Het is eerder andersom. Het voorkomen van de vos, die in zijn levenswijze sterk op de marterhond lijkt, lijkt een beperking te zijn voor de verspreiding van de marterhond. De vos is gewoonweg beter aangepast aan het Westeuropese biotoop dan de Aziatische marterhond.

De marterhond heeft in West Europa zo te zien geen vrije eigen niche gevonden (mogelijk is dit in Europees Rusland anders). Zijn niche overlapt in diverse factoren met konvergente predatoren. Er moet derhalve een wederzijdse beïnvloeding zijn, die in West Europa negatief uitpakt voor de marterhond, waardoor zijn dichtheden hier erg

De marterhond: een echt pelsdier, (foto: E. Nowak)

laag blijven.

Toekomst

Naar het zich laat aanzien, kan de marterhond in zijn Westeuropese areaal zijn dichtheid niet verder verhogen, laat staan het Russische nivo bereiken. Daarvoor ontbreekt hier het geschikte biotoop en is zijn niche reeds bezet. De verwachting is, dat hij zijn areaal de komende 10 tot 30 jaar mogelijk nog iets kan vergroten. In het oosten van West Duitsland (Beieren, Nedersachsen) bouwt hij wellicht lokaal enkele stabiele, zichzelf voortplantende populaties op, zij het met een zeer lage dichtheid. Definitieve vestiging in de rest van Duitsland is niet erg waarschijnlijk.

Deze Duitse vestigingen zullen vermoedelijk de dichtst bij Nederland levende populaties zijn (en blijven). Vandaar uit kunnen in de komende decennia ongetwijfeld enkele zwerende exemplaren Nederland bereiken. Dat het in Nederland ergens tot definitieve vestiging en populatieopbouw komt, is niet erg waarschijnlijk. Uitgestrekte waterrijke loofbos gebieden met een lage menselijke bewoningsgraad ontbreken hier. Meestal is het bos te droog (Veluwe, Drenthe) of het waterrijke gebied te open (rivierengebied, Hollandse en Friese polders). Geschikt biotoop ontbreekt hier; bovendien kent Nederland een hoge vossenstand.

De eerste waarneming van de marterhond in Nederland moet nog worden gedaan. Het is daarom zaak een eventuele signalering van deze soort direct te melden bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Arnhem. In West Duitsland bleken veel meldingen op verwisseling met andere soorten (zilvervos, wasbeer) te berusten, daarom is het zaak bewijsmateriaal van de waarneming te vergaren (maken foto, dier in de diepvries).

De marterhond zal het hier hoogstwaarschijnlijk nooit verder brengen dan een onregelmatige dwaalgast. Maatregelen, om inburgering of (landbouw-) schade te voorkomen, lijken niet nodig. De aanwijzing als

schadelijke exoot op grond van artikel 54 van de jachtwet, doet op zijn minst enigszins voorbarig aan.

De kans op vestiging is gering en dan nog alleen in zeer lage dichtheden. Wat dit betreft is er een groot verschil met de wasbeer, die staat op het punt heel Nederland te bezetten, terwijl de marterhond het laat afweten; hij komt niet.

Literatuur

- Barbu, P., 1972. Beiträge zum Studium des Marderhundes, *Nyctereutes procyonoides*, aus dem Donaudelta. *Saugtierkundige Mitteilungen* 20:375-405.
- Nowak, E., 1973. Verbreitungs- und bestandsentwicklung des Marderhundes, *Nyctereutes procyonoides*, in Europa. *Beiträge zur Jagd und Wildforschung* VIII:351-384.
- Nowak, E., 1984. Verbreitung und Bestandsentwicklung des Marderhundes, *Nyctereutes procyonoides*, in Europa. *Zeitschrift für Jachtwissenschaft* 30(3): 137-154.
- Nowak, E., 1984. Was wissen wir vom Marderhund. *Die Pirsch* 36(27): 1946-1951.
- Nowak, E., 1985. Wie gefährlich ist der Marderhund? *Wild&Hund* 87(21):16-19.
- Smeenk, J., 1986. De wasbeerhond, bontleverancier en faunavervalser. *De Pelsdierenfokker* 1986/8.
- Stubbe, M., 1977. Der Marderhund, *Nyctereutes procyonoides*, in de DDR. *Hercynia* NF 14:1-10.
- Vergoossen, W., & W. van der Coelen, 1986. De marterhond. In: *Zoogdieren in Limburg. Zoogdierwerkgroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht, p. 105-106.*

Een bespreking van twee rapporten Naar een beter ganzenbeleid?

Th. Mulder

In de winter komen grote aantallen ganzen naar ons land. Ze eten van het cultuurgras; daar hebben de boeren het moeilijk mee. Jagers schieten graag op ganzen, terwijl natuurbeschermers graag naar levende ganzen kijken. Stof genoeg voor conflicten. Onlangs verschenen twee rapporten, die een bijdrage kunnen leveren aan het formuleren van een goed ganzenbeheer.

Tegenstrijdige belangen

Van de ongeveer één miljoen ganzen die uit noordelijke broedgebieden in Europa komen overwinteren, verblijft ruwweg de helft voor kortere of langere tijd in ons land. Het betreft zes soorten die voor het overgrote deel op cultuurgraslanden grazen. Dat geeft problemen. De boeren beschouwen de ganzen als voedselconcurrenten voor het vee; de jagers werpen zich op als onmisbare bestrijders van wildschade, dus verdedigers van de landbouwbelangen. De natuurbeschermers trekken zich het lot van de ganzen aan. Zij betwijfelen de noodzaak van jacht bij bestrijding van ganzenschade en verlangen een beter beleid. Tot nu toe ontbreekt het aan een samenhangend landelijk beleid, hoewel de rijksoverheid in principe de verantwoordelijkheid erkent die zij ten aanzien van de bescherming van ganzen heeft. Zij heeft zich hiertoe verplicht door onder andere de ondertekening van de conventies van Ramsar (1971), Bonn en Bern (1979) en volgens de vogelrichtlijn van de Europese Gemeenschap.

Eventuele schade die landbouwers door ganzenvraat ondervinden wordt voor 100% vergoed uit het jachtfonds, in afwachting van een nader vast te stellen beleid. Mogelijk nog dit jaar zal de minister van landbouw en visserij aan de Tweede Kamer een nota over dit beleid voorleggen. Problemen zijn er genoeg. De schaderegelingen zijn lang niet altijd bevredigend. Het vaststellen van eventuele schade wordt gedaan door de provinciale wildschadecommissies, maar hierbij bestaat geen landelijke uniformiteit en dikwijls is er sprake van „natte vingerwerk”.

Ondanks beperking van de jacht (de 10-uursregeling) komen er de laatste jaren steeds meer excessen voor bij de jacht op ganzen. Het jaarlijkse afschot in ons land van de drie bejaagbare soorten (Grauwe-, Kol- en Rietgans) wordt geschat op ongeveer 10%, dat wil zeggen minstens dertigduizend vogels. Er zijn veel te weinig gebieden waar de ganzen ongestoord kunnen grazen. Door de intensieve verjaging verplaatsen de problemen zich alleen maar en neemt het aantal schadeclaims toe. Het totale bedrag dat jaarlijks wordt uitgegeven aan bestrijding en vergoeden van ganzenschade ligt thans tussen anderhalf en twee miljoen gulden.

Effecten van begrazing

Onlangs verschenen twee publikaties die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een oplossing van de ganzenproblema-

tiek, namelijk:

Wilde ganzen en cultuurgrasland in Nederland door G.T.W. A. Groot Bruinderink en *Het beheer van wilde ganzen in Nederland* door drs. L.J. Schilperoord.

Het eerstgenoemde is een verslag van een uitvoerige studie naar de effecten van begrazing door ganzen op de groei en productie van cultuurgrassen. Dergelijk onderzoek is tot nu toe betrekkelijk weinig gedaan, zeker niet op grotere schaal en bovendien waren de resultaten zelden eensluidend. Het lijvige rapport - meer dan 200 pagina's boordevol informatie - is bepaald niet gemakkelijk te lezen, niet alleen door de veelheid van statistische „geheimtaal” maar ook door onduidelijkheden in tekst en indeling. Een algemeen hoofdstuk over de betrokken ganzensoorten, de aantallen en populatieontwikkelingen bevat nogal wat slordigheden. Maar al met al zijn de resultaten er niet minder belangwekkend door.

Het onderzoek in het veld heeft gedurende 4 seizoenen plaatsgevonden in Friesland, omdat hier de meeste ganzen pleisteren en ook de meeste schademeldingen en schadeuitkeringen plaatsvinden. De belangrijkste conclusies zijn samengevat: De voornaamste schade die ganzenbegrazing voor veehouders teweeg kan brengen is opbrengstverlies van de eerste grassnede. Deze verliezen worden niet zonder meer veroorzaakt door de hoeveelheid gras die de ganzen opeten. De meeste ganzen zijn bovendien vertrokken als de grasgroei in het voorjaar begint. Vertraging in de groei wordt vooral veroorzaakt door de verkleining van de oppervlakte groen, waardoor voor enige tijd het vermogen tot fotosynthese minder is dan als er geen ganzen hadden gegraasd. Deze vertraging van de voorjaarsgroei is na zachte winters gemiddeld 6 dagen en na een zeer koude winter gemiddeld 2,5 dag, omdat dan de vertraging door vorst en sneeuw deels de effecten van begrazing overlappen. Hoe later gemaaid wordt, hoe kleiner de opbrengstverschillen tussen begraasd en onbegraasd grasland. Invloed op opbrengst van de 2e snede is niet gevonden. ganzenbegrazing kan de oorzaak zijn van kwaliteitsverbetering van de eerste snede maar dit voordeel wordt geheel teniet gedaan door de verminderde opbrengst.

Er is geen aantoonbaar effect gevonden op de soortensamenstelling van de zode door ganzenbegrazing. Wel zijn er aanwijzingen dat in bepaalde omstandigheden op de lange duur „veronkruiding” van de zode zou kunnen optreden. Verder is er geen effect gevonden op de bodemeigenschappen,

zoals het zogenaamde dichtplempen door ganzenbetreding. Aan de hand van de onderzoeksresultaten werkt Groot Bruinderink methodes uit om tot betere schadetaxaties te komen.

Van groot belang is het hoofdstuk waarin aanbevelingen worden gedaan om in gansrijke gebieden tot graslandgebruiksplannen te komen en in te spelen op ganzenbegrazing. Er worden uitgewerkte voorstellen gedaan, waar zowel de boeren als de ganzen profijt van kunnen hebben en waarmee eventuele schade beperkt kan worden. Hiermee zou een werkelijke integratie van landbouw en natuurbehoud gestalte kunnen krijgen.

Een beter overheidsbeleid

Het rapport van Schilperoord heeft als ondertitel „Aanzet voor een landelijke beheersvisie”. Het is een uitgave van Natuurmonumenten, in samenwerking met Vogelbescherming, bedoeld als bijdrage om op korte termijn tot een beter overheidsbeleid te komen.

Na een samenvatting van de aantallen, het voorkomen en voedsel van de zes ganzensoorten in Nederland, worden de mogelijke oorzaken van de spectaculaire toename sinds de zeventiger jaren nagegaan; een vraag die trouwens ook in het eerstgenoemde rapport uitvoerig aan de orde komt. Het is wel duidelijk dat de toename voor een belangrijk deel het gevolg is van een aanzienlijke daling van de sterfte van volwassen vogels door betere beschermingsmaatregelen in verschillende Europese landen, met name door jachtbeperkingen. Daarbij was de al veel eerder ingezette intensivering van de landbouw en daarmee een sterk verbeterde voedselsituatie voor de overwinterende ganzen een onmisbare factor voor overleving de van stijgende aantallen.

Schilperoord stelt dat er in principe twee mogelijkheden zijn om de schadeproblemen

Kolganzen in Friesland, (foto: Th. Mulder)

het hoofd te bieden:

1) Kunstmatige aantalsverlaging door massaal afschot. Intensieve jacht is in het verleden de belangrijkste beperkende factor van ganzenaantallen geweest, dus in theorie is dit een mogelijkheid. Maar om verschillende redenen achten Natuurmonumenten en Vogelbescherming dit de slechtst denkbare oplossing;

2) Schadebeperking zonder aantalsbeperking is mogelijk als er voldoende opvanggebieden worden ingesteld en gelijktijdig verjagingsakties op schadegevoelige terreinen plaatsvinden. Een goed voorbeeld is de opvang van rotganzen op „Zeeburg” op Texel, waar zij rust en voedsel vinden. Ook aanpassing van de bedrijfsvoering biedt mogelijkheden (zoals ook bij Groot Bruinderink ter

sprake komt). Schilperoord noemt als voorbeeld het uitstellen van het omploegen van akkers met oogstresten of groenbemesting, waar grauwe- en rietganzen graag van profiteren.

De verschillende mogelijkheden van ganzenverjaging - zonder bejaging - worden besproken. Gelimiteerde jacht zou hoogstens mogen plaatsvinden buiten de opvanggebieden als andere verjagingsmiddelen falen. Er wordt niet gezegd dat de ganzen jacht geheel gestopt zou moeten worden, maar de jagers mogen alleen nog voor „spek en bonen” meedoen. Samenvattend stelt Schilperoord dat het beleid bij een goed ganzenbeheer op vier pijlers gebaseerd moet zijn:

1) een landelijk netwerk van ganzenopvanggebieden, vooral te creëren door mid-

del van beheersvergoedingen met betrokken landbouwers;

2) georganiseerde verjagingsakties in schadegevoelige gebieden en periodes;

3) voorlichting aan en begeleiding van de betrokken landbouwers;

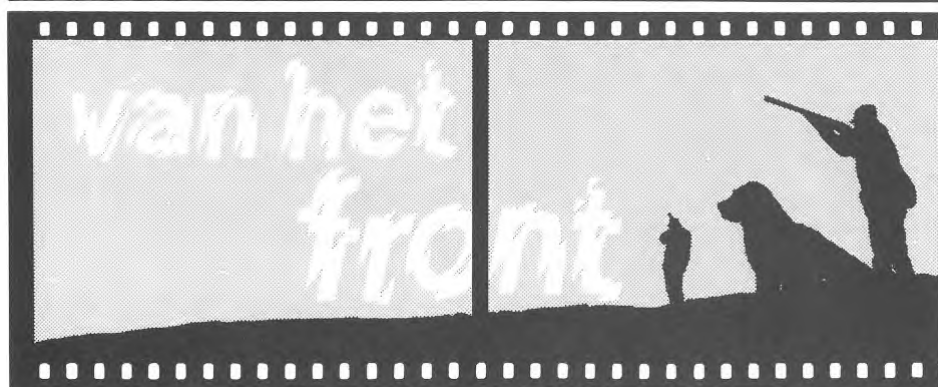
4) vergoeding van eventuele schade.

Literatuur

Groot Bruinderink, G.W.T.A., Wilde ganzen en cultuurgrasland in Nederland. Centrum voor agrobiologisch onderzoek, publikatie 422, Wageningen.

Schilperoord, drs. L.J., 1986. Het beheer van wilde ganzen in Nederland. Dit laatste te bestellen door overmaking van f 10,- op giro 32391 t.n.v. Natuurmonumenten 's-Gravenland, onder vermelding van „ganzenrapport”.

De vogelrichtlijn zal nagevolgd moeten worden *De Rotgans is voorlopig weer veilig*

Remco Daalder

De rotgans is een vogelsoort die u in de afgelopen jaren regelmatig in Argus hebt kunnen tegenkomen. Dat was niet voor niets. Al jarenlang heerst er onduidelijkheid over de status van deze gans, en over het beheer van de internationaal zeer belangrijke aantallen, die in de lente in het Nederlandse Waddengebied pleisteren. Op 14 april jongstleden stond de SKF voor de zoveelste maal voor de rechtbank van de Raad van State. De aangeklaagde was (ook niet voor de eerste keer) het ministerie van Landbouw en Visserij. Ook ditmaal werd de SKF in het gelijk gesteld, en haalde het ministerie bakzeil.

Een terugblik

Voor we u daar meer over vertellen, eerst een korte terugblik naar de rijke rotganshistorie, waarin SKF en Landbouw en Visserij met de regelmaat van de klok tegenover elkaar stonden. Dit wordt een ingewikkeld verhaal.

In 1982 verleende de minister van Landbouw en Visserij bij wijze van experiment afschotvergunningen voor de rotganzen op Terschelling. Hierbij maakte hij gebruik van artikel 53 van de Jachtwet. In dit artikel wordt gesproken van de vergunningverlening voor jacht ter voorkoming en bestrijding van schade. Op Terschelling werden dat jaar 52 rotganzen geschoten.

Ook in dat jaar stond het SKF voor het eerst bij de Raad van State om het stoppen van het afschot van de rotganzen te bepleiten. Dat verzoek werd toen afgewezen, omdat de Raad eerst de resultaten van het RIN-onderzoek naar de bejaging wilde afwachten. Die resultaten (afschot sorteert niet meer effect dan andere verjaagmethoden) waren echter voor het ministerie geen reden, om met het schieten te stoppen. In 1983 en 1984 herhaalde SKF haar schorsingsverzoek bij de Raad van State. In het laatste jaar stelde de voorzitter van de raad dat het nu maar eens afgelopen moest zijn met het experimentele karakter van de bejaging. Voor opnieuw vergunningen mochten worden gegeven, moest eerst maar eens gekeken worden naar de effecten van andere verjaagmethoden. Dit laatste gebeurde opnieuw door het RIN, dat weer concludeerde dat er geen verschil was tussen afschot en andere verjaagmethoden. Het RIN stelde verder, dat het tot dan toe gevoerde beleid alleen tot schijnoplossingen (de verjaging van ganzen naar Ameland en de Friese kust) had geleid.

Het afschotexperiment kon dus als mislukt worden beschouwd. Toen de SKF (dit keer samen met de stichting Natuur en Milieu en Vogelbescherming)

Voor de zoveelste maal staan SKF en Landbouw en Visserij voor de Raad van State, (foto: M. Ohm)

en het ministerie in 1986 weer bij de Raad van State stonden, werd Landbouw en Visserij dan ook in het ongelijk gesteld. In 1986 werd er niet op rotganzen geschoten. Deze weldadige rust duurde echter niet lang. Een jaar later had de minister er wat op gevonden! Via artikel 20 van de Jachtwet (waarin wordt gesproken van de opening van de jacht indien de belangen van de landbouw het eisen) meende hij toch nog vergunningen te kunnen regelen. En u raadt het al: voor de zoveelste keer troffen SKF en ministerie elkaar in Den Haag, bij de Raad van State.

Het ministerie druipt af. (foto: M. Ohm)

Prestigekwestie

Dit merkwaardige gedraai van het ministerie om toch maar weer rotganzen te kunnen laten schieten is moeilijk te begrijpen. Het aantal rotganzen kan op de Wadden oplopen tot ruim 40% van de wereldpopulatie. Door tal van verdragen heeft Nederland zich gebonden aan de verplichting tot het beschermen van vogelpopulaties. Volgens de EG-Vogelrichtlijn (door Nederland ondertekend) mag jagen alleen dan, als er sprake is van economisch belangrijke schade en als geen enkele andere verjaagmethode helpt. Door het RIN werd tot tweemaal toe aangetoond, dat andere verjaagmethoden even effectief zijn als jacht. Van economisch belangrijke schade lijkt geen sprake te zijn. Op Ameland (waar niet op rotganzen gejaagd wordt) wordt per jaar zo'n 2000 gulden per gedupeerde boer uitbetaald.

Als we er van uitgaan, dat het aantal gedupeerde boeren in het hele waddengebied enkele tientallen bedraagt, dan is het uitgekeerde bedrag niet echt „economisch belangrijk“.

Mogelijkheden voor een ander beheer van de ganzen zijn er (in de vorm van beheersovereenkomsten en het inrichten van alternatieve fourageergebieden) wel degelijk. Bij Terschellinger landbouwers bestaat steeds meer interesse voor een ander, gans-vriendelijk beleid.

Het ministerie weigert echter stelselmatig andere mogelijkheden te onderzoeken en blijft zich richten op

afschot. Blijkbaar beschouwt ze de zaak als een prestigekwestie, en hoopt ze dat de natuurbescherming niet zo'n lange adem heeft.

Zwak verweer

Hoe dan ook, op 14 april stond het ministerie weer in het beklaagdenbankje. Haar verdediging was weifelend en uitermate warrig. De argumentatie berustte erop, dat de minister nog altijd geen alternatieven voor jacht had kunnen verzinnen. Daar vanuit vele hoeken (zoals het RIN) allerlei alternatieven waren aangedragen, kwam dit nogal merkwaardig over. Verder betoogde Landbouw en Visserij geen tijd te hebben om een goede wetgeving op te stellen, en vond men de EG-Vogelrichtlijn veel te streng.

De rechter wees op het geconstrueerde karakter van de nieuwe regeling die het ministerie had bedacht. Nederland is, door het mede opstellen en ondertekenen van de Vogelrichtlijn, nu eenmaal aan bepaalde verplichtingen gebonden. De rechter meende, dat het ministerie de consequenties van de richtlijn zal moeten aanvaarden, ook als dat het geven van schadevergoedingen aan boeren inhoudt. Als de richtlijn te streng is, dan had het ministerie zich maar eerder moeten bedenken. Nu zal de richtlijn in de wetgeving moeten worden ingebouwd.

Het is dus geen wonder, dat de uitspraak van de Raad van State volledig in het voordeel van de SKF uitviel. Onmiddellijke schorsing van de vergunningen dus. Door het gedraai van het ministerie, dat zo langzamerhand volledig z'n gezicht aan het verliezen is, kon er in 1987 toch weer een paar dagen op rotganzen geschoten worden. Pure pesterij? Het lijkt er wel op.

Hoe het verder met de rotganzen op Terschelling zou moeten, kon u al lezen in verschillende voorgaande Argussen (82/4, 82/2, 84/3, 85/2), dus daar gaan we nu niet verder op in.

Vogelbescherming

De Nederlandse vereniging tot bescherming van vogels was die bewuste aprildag ook bij de Raad van State. De vereniging speelde een wat merkwaardige rol. Men had besloten om alleen de vergunningen voor het schieten van rotganzen op Terschelling aan te vechten; de rotganzenvergunningen voor andere gebieden (zoals Texel) en de afschotvergunningen voor Roeken werden ongemoeid gelaten. Men verzwaakte daarmee de SKF-argumentatie. Verder vond Vogelbescherming het niet nodig om voor de rechtszaak een advocaat in te schakelen. Dat werd aan de SKF overgelaten. Ook het pleiten in de Rechtszaal werd vrijwel geheel aan SKF overgelaten. Na het bekend worden van de uitspraak verklaarde de vereniging echter trots in een persbericht, dat Vogelbescherming de zaak geklaard had. De rotganzen waren dankzij haar gered!

Stellingenorlog

Het lijkt er sterk op, dat de

Jagersman Van Hasselt en SKF-advocaat Langelaar (rechts): Maar we blijven heren, natuurlijk, (foto: M. Ohm)

rotganzenkwestie ontaard is in een prestigeslag tussen het ministerie en verschillende natuurbeschermingsorganisaties, die elkaar onderling ook nog eens het succes proberen af te snoepen. Aan het werken aan andere, meer structurele oplossingen van de kwestie, waarvoor de mogelijkheden ruimschoots aanwezig zijn, komt het ministerie niet meer toe. Men heeft zich daar ingegraven in een „als er maar geschoten wordt, is het goed" positie. Door de uitspraak van de Raad van State is deze positie weer moeilijker geworden. Het wordt tijd dat het ministerie haar stellingen verlaat en samen met natuurbeschermingsorganisaties en landbouwers gaat werken aan een goed beheersplan voor de rotganzen op de Wadden.

De Roek

Met artikel 20 wilde Landbouw en Visserij niet alleen afschotvergunningen voor rotganzen gaan afgeven, maar ook voor roeken. Ook voor de vergunningen voor de laatste soort vroeg de SKF schorsing bij de Raad aan. Roekendeskundige Aerts vertelde voor de rechtbank, dat roeken in het voorjaar niet te verjagen zijn van zomergraanvelden nabij de kolonie. Verder werkt in andere seizoenen het gebruik van angstkreten even effectief als bejaging (zie Argus 87/1). Volgens de richtlijn mag alleen gejaagd worden als daarmee schade kan worden voorkomen (wat in de lente dus niet zo is) en als andere middelen, zoals angstkreten, falen (wat buiten de lente niet waar is). Ook in deze kwestie werd de SKF door de Raad in het gelijk gesteld, en werden de vergunningen ongeldig verklaard. Opnieuw was het zwakke verweer van het ministerie, dat tevergeefs probeerde het onderzoek van Aerts onderuit te halen, opvallend. Ook hier bleek, dat men de Vogelrichtlijn zal moeten inbouwen in de bestaande wetgeving.

KORT NIEUWS

F.F.F.-project „Vogels van Ameland" - oproep tot medewerking

Sinds 1983 houdt de F.F.F. zich bezig met het verzamelen van gegevens voor het samenstellen van een Avifauna van Ameland. Enerzijds gebeurt dit door het houden van tellingen en inventarisaties, anderzijds door het opvragen van gegevens aan vogelaars die Ameland bezochten en er waarnemingen deden. Hierbij doen wij een beroep op een ieder die oVer vogelwaarnemingen van Ameland beschikt, deze aan ons op te sturen (voor zover dit naar aanleiding van eerdere oproepen niet is gebeurd). Omdat wij met het veldwerk tot in 1987/1988 doorgaan, stellen wij ook het doorgeven van toekomstige waarnemingen in deze periode zeer op prijs. Om de gegevens te kunnen verwerken moeten ze eigenlijk zoveel mogelijk zijn voorzien van aantal (eventueel schattingen) - datum en (ongeveer) de plaats van waarneming. U kunt uw waarnemingen (desgewenst ongefrankeerd) sturen aan de project-coördinator H. Engelmoer, R. Veemanstraat 12, 9034 HC Marssum.

Een stukje biotoopverbetering

In de Nederlandse jager van 19 februari 1987 beklagt eindredacteur van Kammen zich over de verloedering van ons leefmilieu. Rijdend over de snelwegen bedenkt hij zich, hoezeer de vervuilde industrieën, de landbouw en de automobilisten ons land naar de vernieling helpen. En waar klagen de mensen over? Natuurlijk weer over de

ganzenjacht! Ze mogen eerst wel eens naar zichzelf kijken. Een automobilist rijdt immers ook wel eens een vogel dood! „Heeft het eigenlijk nog wel zin om je in 1987 druk te maken over een stukje biotoopverbetering” verzucht hij. Anders dan de industrie, de landbouw en de automobilist maakt de jager zich namelijk wél druk om de natuur. Hij doet aan een stukje biotoop-verbetering. Hoe gaat dat in de praktijk nu in zijn werk? Laten we eens naar de Vijfheerenlanden kijken, in de nabijheid van de Betuwe en de Alblasserwaard. De heer Jongejan, die in die omgeving woont, zag de biotoopverbetering van de jagers met lede ogen aan, en stuurde ons een overzicht van hun bezigheden.

De kern van de biotoopverbetering is hier de vergroting van de konijnen- en fazantenstand. Beide soorten worden in de Vijfheerenlanden uitgezet, terwille van de jacht met het geweer (beide soorten) of met de fret (het konijn). Natuurlijke predatoren van deze soorten ziet men uiteraard niet graag. In het gebied staan vier kraaienvangkooien. Met enige regelmaat worden door parathion of klemmen gedode roofvogels gevonden. Op de vos wordt flink geschoten. Ze mochten eens een fazant opeten, dan moet je er nóg meer gaan uitzetten. Naast konijn en fazant zijn ook andere beesten leuk om op te schieten. Op 24 plaatsen zijn eendenschietputten ingericht, op twee plaatsen snippenbedjes, en er staan twee kansels voor de jacht op reeën.

Inderdaad, de jager maakt zich behoorlijk druk om de natuur. De stukjes die door industrie, landbouw en automobilist overgelaten zijn, beschouwt hij als z'n achtertuin. Hij pleegt daar biotoop-verbetering: het verhogen van de stand van een paar bejaagbare soorten, het af maken van predatoren, het schieten op alles waarop je mag schieten. De natuur als volkstuin: een paar soorten, keurig in de gewenste hoeveelheden en op de gewenste plaatsen, en alles wat in jou ogen niet past eruit, als onkruid. Weg met de natuurlijke reguleringsprocessen, geen plaats voor onverwachte en verrassende ontwikkelingen, weg met het avontuur van een zich steeds ontwikkelende en op de omstandigheden reagerende natuur. Het zou beter zijn voor de natuur in Nederland als de jager zich er minder druk over maakte. De natuur is geen volkstuin van een paar schietgrage biotoopbeschermers. Hun activiteiten kunnen we missen als kiespijn.

RD

The good, the bad and the ugly

Op de omslag van een nummer van het Amerikaanse tijdschrift „Fisheries” staan drie vissoorten afgebeeld. Onder de forel (*Salmo trutta*) staat „de goede”, onder de Karper (*Cyprinus carpio*) staat „de slechte” en onder de zeeprick (*Petromyzon marinus*) staat „de kwaadaardige”. Het blad wil hiermee de aandacht vestigen op de risico's van het introduceren van nieuwe diersoorten in de wateren van Noord-Amerika. Volgens de omslagillustratie is dus één

Hoe groter, hoe beter. Daar gaat het de sportvisser uiteindelijk toch om. (foto: P. Eibers)

introdactie door de vissers als „goed” gekwalificeerd. Echter, de overige twee, de meerderheid dus, worden als mislukkingen beschouwd.

De karper en de forel werden bewust uit Eurazië in Noord-Amerika ingevoerd. De karper is een ramp voor de waterplanten, dus ook voor de waterkwaliteit en voor de overige waterorganismen. De zeeprick, een bloedzuigende vis, verbreidde zich door menselijk handelen over de grote zoetwatermeren (binnenzeeën) tussen Canada en de VS. De American Fisheries Society maakt zich oprecht zorgen over het grote aantal exoten dat op het continent is uitgezet, zonder dat er grondige voorstudies zijn verricht naar de effecten op het aquatisch milieu.

Enkele feiten uit een artikel in dit themanummer: Er zijn 690 tot 740 inheemse vissoorten op het vasteland van de Verenigde Staten en Canada (in Europa ca. 215). Op dit moment zijn er 41 uitheemse soorten ingeburgerd. Meer dan driekwart daarvan (31 soorten) is onopzettelijk in het oppervlaktewater terecht gekomen. Dat wil zeggen dat deze dieren zijn meegekomen met materiaal dat voor aquaria of viskwekerijen bestemd was. Ze zijn ontsnapt, gedachteloos losgelaten of meegevoerd met ballastwater.

Daarnaast zijn er 168 soorten binnen het vasteland van Noord Amerika verplaatst (getransplanteerd) naar gebieden waar zij oorspronkelijk niet voorkwamen. Men transplanteerde opzettelijk ongeveer 35% van deze 168 onder andere ten behoeve van de pleziervisserij. Een even groot aantal transplantaties vond per ongeluk plaats. Een voorbeeld daarvan is de al genoemde zeeprick. Dit is een bloedzuigende parasiet op andere vissoorten. De soort behoort tot de groep van de kaakloze vissen, maar wordt door veel taxonomen niet eens tot de klasse van de vissen gerekend. Deze parasiet wordt letterlijk het Amerikaanse continent binnengesluisd via het Welland kanaal. Het Welland kanaal werd gegraven om scheepvaart mogelijk te maken langs de Niagara watervallen. Daardoor ontstond een voor riviertrekvisserij „bezweembare” route tussen de Atlantische oceaan en de Grote Meren westelijk van het Ontariomeer.

Ook natuurbeschermers gingen over tot het transplanteren van vissoorten. Er werden 11 soorten (7% van het totaal aantal getransplanteerde soorten) overgeplaatst omdat hun leefmilieu werd bedreigd. Zodoende kon men in elk geval de soort behouden.

Het is bijzonder interessant om nu eens niet uit de hoek van de natuurbeschermers, maar uit de wereld van de visserij, kennis te nemen van de problemen die veroorzaakt worden door het lukraak introduceren van nieuwe soorten. Verplichte leesstof voor vriend en vijand van Kritisch Faunabeheer met hart voor een inheemse visfauna.

Hendrik de Nie

FISHERIES (a bulletin of the American Fisheries Society) vol. 11 no. 2 march-april 1986.

Hengelaars met behulp van overheid in het offensief

Zoals bekend loopt de belangstelling voor de hengelsport de laatste jaren sterk terug. Dat is uiteraard niet naar de zin van de hengelsportorganisaties. Ook de overheid echter, in de gedaante van het Ministerie van Landbouw en Visserij, blijkt zich hier zorgen over te maken (vanwege gederfde inkomsten uit visaktes?). Dit blijkt uit de oprichting van de stichting Nationale Voorlichting Hengelsport (NVH), waarin naast hengelsportorganisaties en de OVB ook het genoemde ministerie deelneemt. Deze stichting wil de interesse in de hengelsport stimuleren onder het motto „Vissen. Sportief ontspannen”. Vroeger heette zoets propaganda, tegenwoordig dus „voorlichting”.

De eerste activiteit van de NVH is de organisatie van een Nationale Hengeldag op 30 mei. Plaatselijke hengelverenigingen moeten dan allerlei leuke organiseren (bijvoorbeeld „het uitnodigen van de plaatselijke brandweer, politie of pers voor een viswedstrijd”), en daarbij vooral niet vergeten in de krant te komen. De NVH zal de dag ondersteunen met posters, stickers en advertenties.

Is het niet merkwaardig dat een zo omstreden bezigheid als het hengelen, met goedkeuring en deelname van de overheid een propagandadag met het predikaat „Nationaal” kan krijgen? Kunnen we binnenkort ook een Nationale Drinkdag verwachten? Aan de verkoop van alcoholische dranken schijnt de overheid ook heel wat te verdienen. Nieuw is de term „Weidelijk vissen” in de voorlichting van de NVH. Kennelijk zien ook hengelaars zelf het verschil tussen hengelen en jagen steeds minder. Bij al deze voorlichting vinden we overigens geen woord over recent wetenschappelijke onderzoek waaruit bleek dat vissen wel degelijk pijn kunnen leiden.

WR

OVB capituleert voorlopig

In april werd bekend dat de Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij (OVB), die onder andere vis kweekt ten behoeve van de hengelsport, haar activiteiten in de viskwekerij bij Lelystad voor een groot deel zal staken. Exploitatie van de grote kweekvijvers aldaar is door vraat van aalscholvers uit de kolonie in de Oostvaardersplassen niet rendabel te maken. Alle pogingen om de vogels te verjagen mislukten en afdoende afscherming van de vijvers is onbetaalbaar. Al eerder berichtten wij over deze problemen van de OVB in Lelystad (Argus 10/2- 1985). We adviseerden de OVB toen de aalscholvers als een natuurramp te beschouwen en haar biezen te pakken in Lelystad. De OVB lijkt dat advies nu dus op te volgen. Het is echter nog te vroeg om echt te juichen. De OVB procedeert namelijk nog over de vraag wie de schade moet betalen. Het rijk, vindt zij, want dat is de beheerder van de Oostvaardersplassen, waar de aalscholvers zich ongestoord kunnen vermenigvuldigen. Mocht de rechter de OVB gelijk geven, dan zou de overheid weleens in de verleiding kunnen komen de aalscholvers te gaan bestrijden. Het is dus nog te vroeg om „bereikt!“ te roepen, maar voorlopig lijken de aalscholvers het in Lelystad gewonnen te hebben.

Pleziervissers bang voor hun image

De georganiseerde pleziervisserij krijgt het moeilijk. Het aantal mensen dat een visakte aanschaft loopt terug en men voelt zich gekrenkt door allerlei negatieve publiciteit. Er is veel aandacht in de media geweest voor de resultaten van het onderzoek naar pijn bij vissen. Er is een stichting in het leven geroepen om propaganda te maken voor „diervriendelijk“ vissen (zie elders in dit nummer). We hebben al in Nederland de scharrelkip, het scharrelvarken en de diervriendelijke slager, binnenkort komt daarbij de diervriendelijke pleziervisser. Zijn er eigenlijk al diervriendelijke jagers?

Maar er is nog meer. In „Het Visblad“ het officiële maandblad van de Nederlandse Vereniging van Sportvissersfederatie (NWS) staat een artikel van de eindredacteur waarin hij zijn lezers een hart onder de riem steekt door uit te leggen hoe een pleziervisser het best de discussie met zijn tegenstanders kan voeren. Dit gaat het best volgens een bekend marketing principe: Veeg de sterke punten van de tegenstander onder het tafelkleed en benadruk de punten die de tegenstander moeilijk of niet kan weerleggen. De schrijver geeft een aantal suggesties waardoor in elk geval een redelijke discussie met natuurbeschermers mogelijk wordt. Zo heeft de hengelaar liefde voor de natuur, een voorkeur voor het toeven in de frisse lucht, en zoekt hij ontspanning. Verder is hij nieuwsgierig naar wat zich in de natuur af speelt en deelt hij deze ervaringen gaarne met gelijkgezinden. Daarentegen wordt het punt van de vishaak en de pijn

De hengelaars gaan, stevig gesteund door de overheid, in het offensief, (foto: P. Eibers)

beschouwd als een verkeerde invalshoek. Terloops kan een discussie hierover gerelativeerd worden, door toegebracht leed te vergelijken met ander en vaker voorkomend dierenleed: „Dan is een vogeltje in een kooitje zielig en de visser een bedreiging voor de vis. Maar ook die hond aan de riem een stakker.“

Als ik de „sterke“ punten nader bekijk voel ik een paar vragen bij me op komen. De pleziervisser voelt zich onderdeel van de cyclus van leven en dood, eten en gegeten worden binnen de geheimzinnige wereld onder water. In deze identificatie met de natuur herken ik de mentaliteit van de natuurbeschermers. Maar die identificatie houdt bij hengelaars onmiddellijk op als duidelijk wordt dat pijngevoelens bij de diverse klassen van gewervelde dieren onderling niet zoveel verschillen als de pleziervisser had gehoopt. Verder kan ik die eerbied voor een nieuwsgierigheid naar het natuurgebeuren onder water niet zo goed rijmen met praktijken als het uitzetten of op peil houden van bestanden exotische vis (karpers, regenboogforellen, zonnebaarsen, Amerikaanse meervallen). En waar blijft die nieuwsgierigheid naar het functioneren van het ecosysteem, als een gevangen vis bij een viswedstrijd wordt gereduceerd tot alleen maar het aantal centimeters waarmee hij/zij bijdraagt tot het prestige van de pleziervisser?

Vogelliefhebbers hebben met hun waarnemingsactiviteiten bijgedragen tot een uiterst betrouwbaar beeld van de Nederlandse avifauna. Hierdoor is ons inzicht in de verbreiding en de terreinkeus van vogels sterk vergroot. Naast de „Atlas“ bestaat er voor bijna elke streek in Nederland een gedetailleerd beeld van de vogelstand met analyses van hun biotoopkeus en relaties met veranderingen in het landschap. De honderdduizenden hengelaars en hun organisaties zijn tot nog toe niet in staat gebleken om een

enigszins vergelijkbaar nauwkeurig beeld van de inheemse visfauna te geven. Zijn ze dan toch op een totaal andere manier geïnteresseerd in de visfauna?

Ik ben benieuwd wat hierop het antwoord luidt. Want het is duidelijk dat de georganiseerde pleziervisserij de deur open houdt voor discussies met natuurbeschermers. De NWS staat voor het behoud van een gevarieerde visstand. Hiervoor is een rijk geschakeerd ecosysteem onder water noodzakelijk. Ik betwijfel niet dat men zich dit zeer goed bewust is. Ook al zullen de middelen niet altijd hetzelfde zijn, natuurbeschermers en (sport-) visserijorganisaties staan voor schoon water waarin waterplanten, vissen en zoveel mogelijk andere soorten organismen kunnen leven. De activiteiten van visserijorganisaties om dit doel te bereiken moeten kritisch worden gevolgd, maar ook waar mogelijk gesteund. De werkelijk grootste vijand van de zoetwatervis in Nederland is nog altijd de beroerde waterkwaliteit.

Hendrik de Nie

Nico de Boer (1987). Waarom vis ik zo graag? Het Visblad 13(4):20.

Orale vaccinatie

In negentien gemeenten in Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen is gedurende drie jaar een proef gedaan met orale vaccinatie van vossen. Hierbij werd een entstof tegen hondsdolheid via aas aan de vossen toegediend. Volgens de epidemieën-bestrijdingsdienst van Nedersaksen, die de vaccinatie uitvoert, zijn de resultaten uiterst positief. Men gaat dan ook door met deze vovriendelijke wijze van hondsdolheid-bestrijding.

RD

Krokodillentranen om dode reeën

Eind februari, begin maart 1987 zijn op verschillende plaatsen in Nederland honderden dode reeën gevonden. Dit haalde de landelijke pers met vette koppen als „massale reeënsterfte“.

Van jagerszijde werd de schuld op de natuurbeschermers geschoven. Natuurbeschermers zijn te zwak en willen niet dat op de lieve reeën wordt gejaagd. Zie wat er komt van deze weekhartigheid, roepen de jagers: de arme reeën sterven een ellendige dood door parasieten en ondervoeding, omdat wij jagers, niet hebben mogen reguleren.

Eerst huilen de jagers, dat er teveel reeën zijn en gaan ze uit zichzelf dood dan is het ook niet goed. Reeën mogen van jagers geen natuurlijke dood sterven door honger of parasieten. Het is de jager, die de dood hoort te veroorzaken. Sterfte door de kogel is kennelijk beter, dan de natuur zijn gang laten gaan.

Merkwaardig, deze sentimentele liefde van jagers voor dieren, en reeën in het bijzonder. De jagers willen de harde natuur iets humaner maken en dieren een lijdensweg besparen. Een geschoten watersnip is eigenlijk een boffer. Het dier was anders misschien aan een enge, pijnlijke ziekte gestorven. Vreemd, dat de jagers de koolmeesjes niet helpen. Jaarlijks sterven in Nederland naar schatting meer dan één miljoen koolmezen. Sommigen hebben geluk en worden als nest jong door een ekster of Vlaamse gaai verslonden, maar de meeste zullen aan parasieten en honger ten ondergaan. Of nog erger de miljoenen rupsen, die door vreselijke sluipwespen worden belaagd en wiens larven het nog levende rupsje van binnen uit leegvreten. Niemand, zelfs geen jager, die over deze hardheid in de natuur klaagt.

Jagen? Welnee meneer, wij plegen biotoopbescherming! (foto: R. Heemskerck)

Als er van de circa 25.000 reeën in Nederland een paar honderd dood neervallen, wordt er alarm geslagen. Ook de reeënsterfte is een normaal natuurlijk proces. In moeilijke perioden ruimt de natuur de zwakke dieren op en begint in de lente met de sterkste weer van vooraf aan.

Laat jagers eens normaal doen. Zij schieten graag reeën. Voor menig jager is de ree in zijn jachtveld het neusje van de zalm. Hier wringt de schoen: jagers zien de reeën als hun eigendom. Zij bepalen welke mag blijven leven en welke moet sterven. Het is net veeteelt. De reeën worden met krachtvoer bijgevoerd en krijgen medicijnen tegen ziekten en parasieten. Er ontstaat een hoge stand en er kan dus veel gereguleerd (lees: geschoten) worden. Wie de reeën in zijn terrein niet zo „goed“ verzorgt, doet het fout vinden de heren jagers. Dat veel natuurbeheerders proberen het afschot terug te dringen, stuit de jagers tegen de borst. Hun argumenten, een minder mooi gewei en een slechter postuur, zijn onzinnig: de natuur selecteert niet op kampioensbokken en jachtrofeeën.

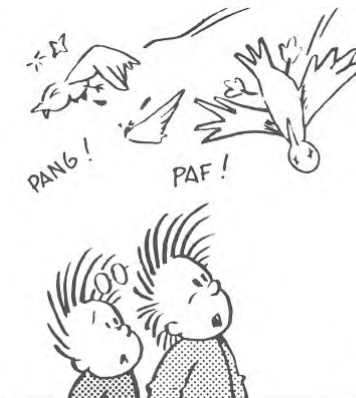
Op veel plaatsen zal afschot van reeën om uiteenlopende redenen niet te vermijden zijn. Echter waar de natuur zijn werk kan doen, laat haar haar gang gaan. De natuur selecteert beter dan de mens. Men moet de natuurlijke sterfte niet indammen, om enkele plezierjagers aan het werk te kunnen zetten. Reeën

zijn (gelukkig nog steeds) wilde dieren en behoeven, net als rupsen of koolmezen, geen verzorging van wieg tot graf.

Overigens, wie is er nu teer en weekhartig: de jager of de natuurbeschermer?

GvW

argus
De stem van
sprakeloze

op de zelfde lijn

Dutch Birding Association

Kritisch Faunabeheerders zijn doorgaans geïnteresseerd in de wat meer algemeen voorkomende vogelsoorten: Kraaien, meeuwen, fazant, ganzen. Een belangrijke reden hiervoor is de interesse van jagerszijde voor deze soorten. Maar ook zeldzame vogelsoorten mogen zich verheugen in een levendige belangstelling. Wanneer een vogel met de status „dwaalgast" in den lande arriveert, kan hij erop rekenen bezoek te krijgen van tientallen, zo niet honderden vogelaars, veelal aangesloten bij de in 1979 opgerichte Stichting Dutch Birding Association (DBA). Het opnemen van talloze snipperdagen, het stuklopen van verhoudingen, een meer dan regulier gebruik van telefoons en benzinepompen, het zijn allemaal meer of minder vaak voorkomende gevolgen van deze intensieve manier van vogelen. Voor buitenstaanders amusement van de eerste orde, voor de „twitchers" (soortenjagers) zelf een bloedserieuze, zenuwlopende hobby.

In het begin van haar bestaan kreeg de DBA veel kritiek te verduren. Hoe kon soortenjagen nou de vogel- en natuurbescherming dienen? Onttrok deze manier van vogelen niet vele mensen die anders belangrijker zaken als tellingen, inventarisaties en onderzoek hadden kunnen doen? Af gezien van deze zinnige en voor discussie openstaande vragen, lag aan veel kritiek een weerstand ten grondslag tegen het openlijk plezier beleven aan het zien van een zeldzaamheid. Het was haast een taboe om van zeldzame vogels te genieten; dit deed men in stille eenzaamheid. De laatste jaren is hierin, mede dankzij de voortrekkersrol van de DBA, verandering in gekomen. Vele mensen schromen nu niet een uurtje of drie in de auto te gaan zitten om een giervalk te zien; of men maakt gebruik van het dure openbare vervoer om een renvogel op de „lifelist" te kunnen bijschrijven. De critici van weleer hebben tandenknarsend moeten toekijken hoe zelfs de media zich op het fenomeen soortenjagen heeft gestort: De renvogel mag zich tot het illustere gezelschap van de van TV bekende „Nederlanders" rekenen. De onderzoekers en natuurbeschermers hebben moeten konkluderen dat niet iedereen voor hun manier van vogelen is te porren: Ook bij het vogelen heeft de popularisering toegeslagen. Er zullen echter eerder meer mensen bijgekomen zijn dan dat potentieel „nuttige" vogelaars zich aan het soortenjagen hebben „bezondigd".

Een andere kritiek betrof de „excessen" die zich zouden voordoen bij het waarnemen van zeldzame vogels: Platgelopen weilanden, boze grondeigenaren en gefrustreerde plaatselijke vogelaars en vooral

verstoring van de rara avis. Afgezien van een enkel voorval bleek dit alles mee te vallen. Toch is ook bij de DBA, zeker door het groeiend leger aan soortenjagers, het besef van verantwoordelijkheid doorgedrongen. In hun tijdschrift „Dutch Birding" is recent, doch rijkelijk laat, een aantal „spelregels voor vogelaars" verschenen. Opzienbarend zijn ze allerminst. Alleen het fotograferen is het noemen waard. Steeds meer soortenjagers willen de vogel hoogstpersoonlijk hebben vastgelegd. Dit heeft al een aantal keren tot verontrusting bij de vogel in kwestie geleid. Niet alleen voor de goede voorbeeldfunctie, maar ook voor de eigen geloofwaardigheid is het belangrijk dat de DBA strengere maatregelen gaat treffen en eventueel mensen zonder pardon terechtwijst; dan maar geen foto's.

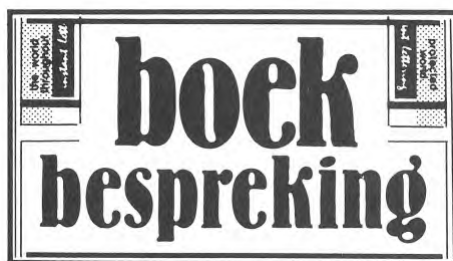
De aanleiding tot deze korte bespiegeling over de DBA en het soortenjagen, is het vriendelijke gebaar van het bestuur van de DBA aan natuurbeschermingsorganisaties om gratis te adverteren in hun tijdschrift. Ook de SKF heeft gebruik gemaakt van deze gulle uitnodiging en is de DBA daar dankbaar voor.

LN

BEVER ZWERFSPOORT

Bever zwerfsport

De buitensport-specialzaak Bever mentora bestond onlangs tien jaar. In de uitnodiging voor de receptie om dit heugelijke feit te vieren, was de volgende zin opgenomen: „Mocht u een geschenkje overwegen dan willen wij u verzoeken een bedragje te storten op de girorekening van Stichting Kritisch Faunabeheer". De SKF wil hierbij Bever zwerfsport bedanken voor deze vriendelijke geste. Wij wensen hen nog vele jubilea toe.

Populatieschattingen van steltlopers

De internationale wader study group heeft een rapport uitgegeven, waarin populatieschattingen te vinden zijn van 37 Europese steltlopersoorten. Deze schattingen zijn gedaan op grond van bestaande literatuur en recente, nog niet in druk verschenen onderzoekingen. Per land en per soort is een schatting gemaakt, waarna het totaal voor Europa werd berekend. Geconcludeerd wordt onder andere dat een groot deel van de populatie van veel

steltlopersoorten zich in een klein verspreidingsgebied ophoudt. Hierdoor kunnen habitatveranderingen in kleine delen van Europa grote gevolgen voor de betreffende steltlopersoorten hebben. Voor ons land valt wat dit betreft te denken aan de weidevogels. Voor Kievit, tureluur, scholekster en grutto (van de laatste soort broedt 85% van de Europese populatie in ons land) is Nederland zeer belangrijk. Het in overeenstemming brengen van de moderne landbouw met een goed weidevogelbeheer is dus ook internationaal gezien zeer belangrijk.

RD

T. Piersma (red.) 1986. Breeding waders in Europe: a review of population size estimates and a bibliography of information sources. Wader study group bulletin 48 (suppl.). 116p., waarvan 86 p. literatuurlijst. Te bestellen door overmaking van 17,50 op giro nr. 1882523 van Vogelbescherming Zeist.

Wetgeving en herpetofauna

In 1973 werden alle in ons land voorkomende amfibieën en reptielen beschermd verklaard. Bezit, handel, import en export van deze soorten was voortaan verboden. De ongeveer 11.000 terrariumhouders in ons land zaten niet lang bij de pakken neer. Uit andere Europese landen afkomstige soorten gingen de inheemse amfibieën en reptielen in de handel vervangen. Dit ondanks het feit dat Nederland, door ratificatie van de Bern conventie, verplicht is deze soorten wettelijk te beschermen. Ook het (veel voorkomende) verzenden van levende dieren is in Nederland verboden. Daarnaast betreft dit veelal soorten, die in het land van oorsprong beschermd en dus illegaal geëxporteerd zijn. Dit wordt vermeld in een door de stichting TRAFFIC uitgegeven rapport van T.H. Koolwijk.

De uitermate wrakke Europese faunawetgeving maakt het mogelijk, dat bedreigde soorten die in één lidstaat beschermd zijn, in een andere staat in de handel worden aangeboden. Om aan deze merkwaardige situatie een einde te maken, zal toch eens gewerkt moeten gaan worden aan een overkoepelende faunawetgeving. De wirwar van de huidige wetten is ondoorgrondelijk, en laat veel ruimte over voor wanbeheer, waarvan deze kwestie een voorbeeld is.

Allereerst zal echter gekeken moeten worden hoe grootschalig de handel in amfibieën en reptielen eigenlijk is. De invoering van een registratiesysteem is hiervoor noodzakelijk; een koppeling aan een regeling die de invoer van beschermde soorten verbiedt, is zeer aanbevelenswaardig.

RD

T.H. van Koolwijk: Collection, trade and protection of European herpetofauna. TRAFFIC-rapport nr. 4, 1987. Te bestellen bij stichting TRAFFIC, postbus 7, 3700 AA Zeist. Tel. 03404-19438.

Natuur, milieu en wet

Toen in de jaren zestig duidelijk werd, dat de milieuvervuiling de spuigaten uitliep, ontbrak het de regering aan een goed juridisch instrumentarium om de problemen te lijf te gaan. Gezien de ernst van de problemen waar men voor stond, werd besloten tot een sectorale aanpak. Razendsnel werden afzonderlijke wetten voor elke milieusector (water, bodem, lucht, geluid, dieren, planten) in elkaar getimmerd, waardoor snel tot actie kon worden overgegaan. Eén van de nadelen van die sectorale aanpak is, dat het wettenstelsel voor een niet-ingewijde erg moeilijk te doorgronden is. Als we, bij wijze van voorbeeld, naar onze inheemse fauna kijken, dan komen we vier wetten tegen: de jachtwet, de visserijwet, de Vogelwet en de natuurbeschermingswet. Nu is het zo, dat de bittervoorn niet onder de visserijwet valt, maar onder de natuurbeschermingswet; de houtsnip niet onder de Vogelwet, maar onder de jachtwet; het volledig beschermde korhoen onder de jachtwet, en de volledig onbeschermde huismus onder de Vogelwet. Een ingewikkelde zaak dus. Toch is het voor natuurbeschermers zeker aan te bevelen om althans een oppervlakkig inzicht in het milieuwetgevingsstelsel te hebben. Voor het verkrijgen van zo'n inzicht is de uitgave van de politie dieren- en milieubescherming met bovenstaande titel erg handig. Deze uitgave is eigenlijk bedoeld voor opsporingsambtenaren en is daardoor erg praktijkgericht. De ter zake doende punten van de verschillende milieuwetten en hun onderlinge samenhang (of juist het ontbreken daarvan) worden kort omschreven, en geïllustreerd met vele praktijkvoorbeelden. Voor beginners op het gebied van de milieuwetgeving zeker aan te bevelen!

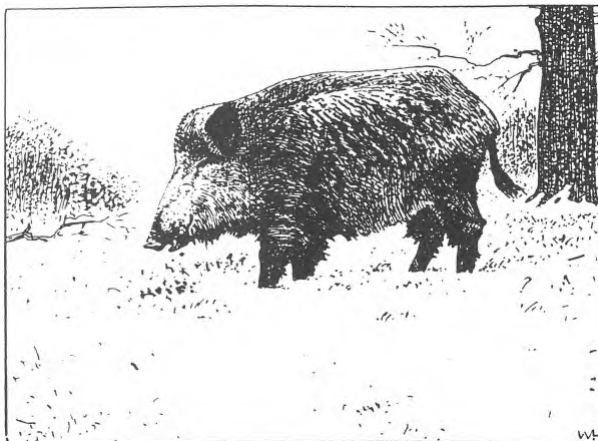
RD

Natuur, milieu en wet (126 p.) is te bestellen bij het secretariaat van de politie dieren- en milieubescherming, postbus 27, 7433 ZG Schalkhaar. Telefoon 05700-33977.

deze keer géén
tegenslag!

Midden juli verschijnt

EEN BELEIDSVISIE GROFWILDBEHEER OP DE VELUWE

een uitgave van de Stichting Kritisch Fauna-beheer. Te bestellen door overmaking van f 7,50 o.v.v. Grofwildbrochure, op giro 13093 ten name van informatiefonds Stichting Kritisch Faunabeheer, Renkum.

ONZE ARGUSOGEN STAAN VERDER TOT UW BESCHIKKING IN DE KNIPSELKRANT

Verschijnt 6 keer per jaar voor f15,- in uw bus.
Maak ze over naar girorek. 3522188 van
pennm. SKF te Bostel o.v.v. Knipselkrant.

Wilt het hart

De overwintering van rotganzen op Terschelling en het belang van de boeren

Rob Musters

„Ik ben hier opgegroeid in een omgeving waar mensen eeuwenlang geleefd hebben van vissen, vogels en konijnen vangen. Nu krijg je echter mensen die er een hobby van maken. Die hier met hoedjes, lintjes, voertjes en niet te vergeten geweren de boeren opruien om hun doel te bereiken: het bejagen van de rotganzen.“
Een gesprek met Jan van Dieren op Terschelling, een van de weinige, zo niet de enige op het eiland die tegengas gaf en voorkwam dat de jagers zo maar hun gang konden gaan.

Jan van Dieren houdt schapen in de polder van Terschelling. 's Zomers heeft hij het met name druk met zijn „Koffiemolen“: een prachtige molen in het dorp Formerum, omgebouwd tot een koffiehuis. In zijn vrije tijd grasduint hij vaak in rijks- en provinciale archieven over het verleden van Terschelling. Interessante vondsten publiceert hij in het Terschellingse tijdschrift „Schylge, myn lântse“.

Bewuste overdrijving

„Ik ben al heel lang lid van de landbouworganisaties. Op vergaderingen werd er veel gekankerd dat het allemaal zo erg was met die ganzen. De meeste boeren waren er echter tamelijk rustig over. Ze waren wel tevreden met de schadevergoedingen die ze kregen. Een kleine groep bleef ontevreden en riep een speciale vergadering bijeen om te praten over het „ganzenprobleem“. Toen is de zaak gaan rollen. Een jagende tandarts was net bezig met het oprichten van wildbeheereenheden en is daar direct op ingesprongen en heeft de organisatie in zijn handen genomen. Deze tandarts heeft hier op Terschelling de bijnaam „Jan Hagel“ gekregen. Dat is te danken aan het feit dat hij tijdens het jagen van konijnen per ongeluk met zijn hagel een militair voertuig trof. Er is natuurlijk wel een probleem met de rotganzen op dit eiland, maar het staat me erg tegen als de jagers dat willen oplossen om er zelf beter van te worden. Ze zijn de problemen toen vreselijk aan gaan dikken. Op dit eiland zitten ongeveer 10 duizend ganzen, maar de meeste zitten op de Boschplaat. De jagers zijn toen met veel tamtam gaan roepen: 10 duizend ganzen; groot ganzenprobleem op Terschelling! Van dat aantal zit echter maar een gedeelte (ongeveer 3 duizend) in de polder. De boeren werden opgeruid door de jagers en werden ook steeds kwader over de ganzen. Wat me ook stoorde was dat er een keer 75.000 gulden uitgekeerd is, waarop de tandarts meteen uitriep: „Volgend jaar zal de schade zeker 100.000 gulden zijn!“, zonder gegevens over het komende

broedseizoen. Uiteindelijk is er dat verjaagplan gekomen.

Verjaagplan

Besloten werd om de ganzen te gaan verjagen met lichtkogels en rotjes. Er werden inderdaad rotjes besteld, maar de meeste zijn met Oudjaar afgestoken. Van deze verjagingsmiddelen is nooit systematisch gebruik gemaakt. Toch werd er snel beweerd dat deze middelen gewoon niet hielpen. Op dat moment waren de boeren tot zo'n woede opgefokt, dat het vrij gemakkelijk was voor de minister om jachtvergunningen te gaan verstrekken met het idee: dan zijn ze stil op dat eiland. Tegelijk met de jachtvergunningen werden pas de lichtkogels verstrekt. Die werkten echt perfect, je krijgt geen gans meer onder schot. De jagers gingen dus allerlei trucs verzinnen om dat toch voor elkaar te krijgen. Dat zag ik. Ik vind dat als je ganzen moet verjagen je daar niet voor je plezier een jacht van moet gaan maken. Toen ben ik de jagers gaan volgen en fotograferen.

Confrontaties

Op een gegeven moment begon iedereen op het eiland erover te praten. Ze begonnen de jagers, maar ook mij op te ruien. Dat is enorm geëscaleerd en heeft tot harde confrontaties geleid. Een keer ben ik zo woest geworden dat ik een deuk in de auto van tandarts Jan Hagel sloeg. Ik had namelijk gezien dat een door hem afgeschoten lichtkogel op mijn land terecht kwam. Ze konden het gewoon niet hebben dat ik land ter beschikking van de ganzen had gesteld. Zo had ik bijvoorbeeld op een stuk land van mij een bord „rotganzenweide“

geplaatst. Later heb ik ook nog ter verwelkoming van de ganzen een bord in het Russisch neergezet. En dan zwijg ik nog over de vele scheldpartijen en incidentele bedreigingen in mijn richting. Gelukkig kon ik in de meeste gevallen blijven lachen, anders was het gigantisch uit de hand gelopen. Er zijn ook wat meer kluchtige confrontaties geweest, zoals de keer dat de tandarts en ik, ieder met een fotocamera, om elkaar heendanstten om een foto te maken. Zo iets breekt de spanning dan weer een beetje.

Klankbord

Omdat ik in wezen alleen stond en een klankbord nodig had, heb ik op een bepaald moment contact gezocht met Kritisch Faunabeheer. Met name van Rita Stockmann heb ik toen veel steun gekregen. Ook zijn er mensen van de SKF hierheen gekomen om jagers te fotograferen. Dat was niet zo'n groot succes, enerzijds omdat ze het eiland niet zo kenden, en anderzijds omdat er in die periode heel weinig ganzen zaten. Er zijn ook door Kritisch Faunabeheer pamfletten uitgedeeld aan toeristen in Harlingen die op weg gingen naar Terschelling. Met het inschakelen van Kritisch Faunabeheer is het mijns inziens meer een ander soort machtsstrijd geworden, die uiteindelijk (met succes) bij de Raad van State gevoerd is.

Informatie uitwisselen

Aangezien ik lid ben van de landbouworganisaties was ik ook automatisch lid van de Wildbeheereenheid. Alle informatie die ter tafel kwam kreeg ik dus ook. Dat heeft de jagers nooit lekker gezeten. Vooral ook omdat ik die informatie doorgaf aan de SKF. Van de SKF kreeg ik weer informatie die ik hier op Terschelling kon gebruiken. Ik heb me afgevraagd welke strategie ik eigenlijk moest gebruiken met betrekking tot de vergaderingen van de Wildbeheereenheid. Als ik er naartoe ging, zat de zaal vol, vanwege de te verwachten sensatie. Door weg te blijven zou er minder interesse ontstaan voor die Wildbeheereenheid. Ik heb eens een vergadering helemaal niets gezegd, maar toen riep men: „hij geeft het dus op.“ Ik ben de vergaderingen dus maar blijven bijwonen om mijn mening naar voren te brengen.

Extensief

Er is land in overvloed op dit eiland. Natuurlijk, iedereen wil graag bij hebben, maar de meeste boeren zijn erg extensief, omdat ze royaal in het land zitten. Bij extensief gebruik is de eerste maaisnede toch pas in juli. Als de rotganzen het gras in het voorjaar mooi kort houden dan komt vervolgens de wildschade-taxatiecommissie en krijg je nog een redelijke schadevergoeding ook! Het afgelopen jaar zijn er weer vergunningen uitgereikt. Het vorig jaar is er echter maar een schade geweest van 38.000 gulden, verdeeld over 30 boeren. Daar is ook nog land bij dat buitendijks is. Feitelijk is de schade dus nog minder geweest. Er is dus helemaal geen noodzaak meer om vergunningen uit te geven.